

Тематичний літературний номер
Tematické literární číslo
Культурно-політичний часопис для українців
у Чеській Республіці
Kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice
№ 2/2018, рік XXVI | č. 2/2018, ročník XXVI
www.ukrajinci.cz

пороги

КРАЙ ШУГАЇВ...

Перша українська
документальна книга про
легендарного карпатського
розбійника

У літературному числі можна ознайомитися із уривками та перекладами

Дітям: Павел Шрут, «Шкарпеткожери»
Серйозним романтикам: Марія Іляшенко, «Історія сорочки»
Мігрантам: Віта Гончарова-Ямбурова, «Моя Чехія, Моя Словаччина»
Краєзнавцям: Олександр Гаврош, «Останній опришок Микола Шугай»
Дорослим: Максим Бутченко, «Художник війни»
Богемістам: Ольга Смольницька, «Поезії»

Любі читачі!

Перший цьогорічний спецвипуск «Торогів», присвячений літературі, сподіваємось, оцінять чеські україністи, українські богемісти, перекладачі або ж ті люди, які саме зараз вивчають якусь із цих наших мов. Оскільки у номері – чимало паралельних текстів чеською та українською мовами, то, мабуть, зручно порівнювати їхню соковитість, звороти, синонімічне багатство чи майстерність перекладача або перекладачки.

Перші сторінки – для дітей. Відкривають число кумедні істотки – шкарпеткожери. Так, йдеться саме про них, відомих чеських «ліхожроутів», героїв книг та мультиків. У вас же також завжди пропадають шкарпетки? З ящика, після прання, або навіть – ось жах! – нові?! І завдяки Павлу Шруту, Галині Мікліновій і тепер ось перекладачеві на українську Олександрові Стукалові ми нарешті зможемо дізнатися таємницю зникнення другої шкарпетки з пари! У всьому винні – Непарні Шкарпеткожери! Вони живуть практично в кожному будинку, і вони майже всі – мирні і безпечні. Але у їхньому маленькому світі є свої злочинці, інтриги, зрада, дружба і інші хвилювання.

Далі маємо переклад віршів, також із чеської на українську. Цього разу киянка Ірина Забіяка перекладає доволі інтимні, поетичні спогади – у дитинстві також киянки, а нині пражанки – Марії Іляшенко. У наступному номері ми розмістимо розмову, де вона розповідає про свій переїзд у дитинстві до Праги, як змінювала школи, вчила мови, як все це сприймала і як тужила за рідною українською столицею.

Далі маємо також емігрантську тему – уривок із книги відомої словацької письменниці Віти Гончарової-Ямборової, яка вийшла в Україні минулого року. Це – шоста книжка серії «Відкрий світ» видавництва «Кмбукс». Вона розповідає про Чехію і Словаччину – але не як туристичний путівник, а вустами авторки родом з України, котра проживала в Празі з підліткового віку, а нині живе у Словаччині. Віта Гончарова-Ямборова стала відомою письменницею-детективісткою. Але в українській книзі вона ділиться своїми спогадами про те, як відкривала для себе ці краї, мову і людей, їхню культуру й традиції, знаходить подібне до України і відмінне, смішне і сумне. Авторка веде у часі і просторі, щиро ділиться своїми відкриттями, спогадами і планами, завдяки їй читач дійсно відкриває собі незнаний раніше світ, навіть якщо йому вже доводилося бувати у цих країнах.

Також звертаємо увагу читачів на документальні розповіді відомого журналіста і письменника Олександра Гавроша про одного з останніх українських опришків Миколу Шугая (1898-1921). Постає закарпатського розбійника досі є творчою інспірацією для чехів, які знають його з відомого зі школи твору Івана Олбрахта та мюзиклу у стилі «бітлів» чи «гіппі» з 1978 року. Про Шугая й досі видають книжки, ставлять п'єси, знімають фільми й пишуть статті. В Україні про Миколу Шугая знають мало. Досі документальні книжки про нього для широких читацьких кіл не видавали. Значна частина у виданні приділена чеським першоджерелам, які вперше оприлюднюються українською. Коментуючи вихід книги, автор з певною долею іронії зазначив: «Найдивнішим є те, що книжку про Закарпаття легше видати в Тернополі, ніж в Ужгороді. Це все, що треба знати про закарпатський патріотизм». На завершення маємо злободенне: війну на Донбасі. У центрі роману Максима Бутченка – частково автобіографічна, реальна історія двох братів: Антона, котрий не став художником, як мріяв, а змушений був заробляти гроші в шахті. У серці – нереалізований талант, навколо – злидні і тяжкий побут. І коли починається Євромайдан, а згодом – і війна, він знаходить себе в антиукраїнському «ополченні». Другий брат, Сергій, – повна Антонова протилежність, він матеріально забезпечений, живе за кордоном і підтримує Україну. Чи зможуть вони порозумітися в світі, де стикаються ненависть і любов, справедливість і жорстокість, життя і смерть?.. У кожній главі досить чітко показано, як людьми маніпулює російська пропаганда, чому вони стають колаборантами, яким важким вантажем є спадок радянського минулого. Книга відкриває очі малоінформованого західного читача на складну ментальність звичайного луганського шахтаря, його безпросвітні, депресивні будні. Весь час читача не залишає почуття неясності, що страшніше для жителів цього краю – звичайне життя серед шахт, копанок, горілки і грубоців, або війна. Книга задається питанням, чому нині, у інформаційно насиченому суспільстві, так легко маніпулювати людьми.

І завершуємо номер «празькою поезією» кримської авторки Ольги Смольницької.

Сподіваємось, спеціальне видання вас зацікавить, як і самі твори, уривки з яких ми розміщуємо!

Весняного Вам настрою!

Lichožrouťi

Шкарпеткожери

ТЕКСТ: Павел ШРУТ

Переклад: Олександр Стукало

Під час минулорічного львівського Форуму книговидавців презентували дитячу книжку популярного письменника Павла Шрута – «Шкарпеткожери». Павел Шрут та ілюстраторка Галина Міклінова розповіли дітям та їхнім батькам про загадкових таємничих істот, які нишком поїдають людські шкарпетки. Ця відома у світі чеська трилогія книжок у перекладі молодого київського перекладача Олександра Стукала вийшла друком у видавництві «Школа»¹.

Павел Шрут народився у 1940 році у Празі. Після закінчення англійської та іспанської філології на Філософському факультеті Карлового університету був редактором видавництва «Наше військо», але від 1971 аж до 1997 року, коли став працювати на радіо, був людиною вільних професій. Хоча за «нормалізації»

¹ Шрут Павел. Шкарпеткожери. Шкарпеткожери повертаються. Шкарпеткожери завжди поряд. Трилогія. – Харків: видавничий дім «Школа», 2017-2018. – 232 с., 184 с., 232 с. Придбати можна на у інтернет-крамниці видавництва schoolbook.com.ua, ціна за кожену книгу 185 грн.

його твори виходили лише у самвидаві, він став відомим чеським поетом, перекладачем, фейлетоністом, автором багатьох дитячих книг і текстів пісень. Три книги «Шкарпеткожерів» (чеською – «Lichožrouťi»²), які вийшли у 2008 році у видавництві «Пасека» стали його одним із найвідоміших творів, були кілька разів перевидані і перекладені до багатьох мов. Книжку ілюструвала Галина Міклінова (нар. 1970 року в Оставі), яка згодом стала режисеркою і однойменного мультиплікаційного серіалу, який вийшов у 2016 році. Її ім'я також тісно пов'язане із кумедними шкарпетковими гурманами. Трилогія про них отримала премію «Магнєзія Літера» у 2009 році, а через два роки названа «Книгою десятиліття для дітей та молоді».

² Šrut Pavel, Miklinová Galina. Lichožrouťi – komplet. – Praha: Paseka, 2015, 2. vydání. Počet stran: 640. Cena na stránkách paseka.cz: 799 Kč.

Pastička na ponožku

Pan Vavřínek opravdu nosil každou ponožku jinou. Na levé noze červenou, na pravé černou, jindy hnědou a šedivou, ale někdy i zelenou a modrou, přestože si pamatoval, co mu maminka v dětství říkala: «Zelená modrá, pro blázna dobrá!»

Z toho lze usoudit, že to z jeho strany nebyl žádný módní výstřelek nebo roztržitost, nýbrž holá nutnost.

Pan Vavřínek totiž nikdy po ránu nenašel v celém bytě ponožku do páru.

Všecky byly liché!

Kolikrát už obrátil zásuvky prádelníku, protřepal každý hadřík v koši na špinavé prádlo, rozebral pračku, vymetl všechny kouty, i do trumpety se podíval... a nic.

Nikdy tu druhou ponožku nenašel.

Navečer si od sousedky Smutné vypůjčil kočku, protože celkem rozumně usoudil, že ten zlodějíček ponožek musí být myš.

Kočka prošmejdila každou skulinku, na žádnou myš nenarazila, ale něco přece jen našla.

Zpola snědenou ponožku!

Byl to jen poloviční úspěch, ale i tak se pan Vavřínek zaradoval a bez meškání se vypravil na nákup.

Vjednom velkém železářství po dlouhém pátrání našel a zakoupil deset pastiček.

«Řadí vám doma myši, co? Nejlip je nalákáte na špek nebo na kousek tvrdého syra,» usmála se povzbudivě paní pokladní.

Pan Vavřínek o tři kroky ustoupil, vysoukal si nohavice a ukázal jí své ponožky (modrou a zelenou) a pravil:

«Kdepak na špek. Na ponožku!»

Paní pokladní spráskla ruce. Od rána měla u pokladny nával a teď ještě tohle.

Měla by zákazníkovi vysvětlit, že na ponožku se žádná normální myš nechytí. Už otvírala pusu, že mu to řekne, ale včas se zarazila.

Rozparované škarpetki

Пан Вавринєць справді носив різні шкарпетки. На лівій нозі – червону, на правій – чорну, часом – брунатну та сіру, інколи зелену й синю – хоч і пам'ятав, як у дитинстві мама казала йому: «Зелена чи брунатна – для дурника придатна!»

Звідси можна зробити висновок, що різні шкарпетки були для нього не модною витівкою й не наслідком неувважності, а мало не потребою.

Зранку панові Вавринцю ніколи не вдавалося знайти в усьому помешканні пари однакових шкарпеток.

Усі були розпаровані!

Він уже й шухляди в комоді висував, і кожену одєжину з кошика для брудної білизни витрушував, і пральну машину розбирав, і з кутків пилюку вимітав, і в сурму зазиравав... але всюди було порожньо.

Пари однакових шкарпеток він ніколи не знаходив.

Увечері позичив у сусідки Смутної кішку, бо дійшов цілком логічного висновку: шкарпетковий крадій, вочевидь, то миша. Кішка обнишпорила всі шпаринки, мишей не виявила, але щось таки знайшла.

Напівз'їдену шкарпетку!

Це, звісно, була лише половина успіху, але пан Вавринєць усе одно зрадів і, не гаючи часу, вирушив на закупи.

В одній великій крамниці залізних виробів, усе передивившись, знайшов і купив десять мишоловок.

«Миші дошкуляють? Найкраща приманка – сало чи шматочок твердого сиру!» – підбадьорливо усміхнулася пані продавчиня.

Пан Вавринєць відступив на три кроки, закотив штани, показав шкарпетки (синю й зелену) і сказав:

– Та яке сало! Шкарпетка!

Пані продавчиня сплеснула руками. Від самого ранку – черги, а тут іще й це.

Вона хотіла пояснити покупцеві, що на шкарпетку ніяка

Ten člověk měl přece jednu ponožku modrou a druhou zelenou – a bláznům se nemá odporovat.
Tak se jen chabě usmála a oddechla si, když podivný zákazník s úklonou odešel.

нормальна миша не ввіймається. Вже відкрила було рота, аби сказати, та вчасно спинилась.
Одна шкарпетка в цього чоловіка синя, інша зелена – а дурникам краще не суперечити.
Вона ледь усміхнулась і зітхнула, коли дивний покупець, уклонившись, вийшов.

Мыši to nebyly

Cestou domů si pan Vavřinec pohvizdoval melodii, která ho zrovna napadla. Byla to veselá melodie, plná slunce a teplého vánku.
K hraní na pohřbu ani na svatbě se moc nehodila, na to byla málo slavnostní, přesto si ji pan Vavřinec uložil do paměti. Připomněla mu slečnu Helenku a jedno krásné letní odpoledne na palubě výletního parníku.
Slunce přímo zářilo, teplý vánek vál a oni se celou cestu na přídi u zábradlí drželi za ruce.
A když se večer parník proti proudu vracel, tak se políbili. Jednou a pak ještě mnohokrát... než loď minula přístaviště a plnou parou narazila na kovové protipovodňové zátarasy na nábreží řeky.
Ozvala se strašná rána, na palubě vypukla panika, ale všichni cestující – i pan Vavřinec s Helenkou – se ve zdraví dostali na břeh.
Jen parník už dosloužil. Stal se z něho nepotřebný rezavý vrak, který na nábreží trčel a čekal na odtazeni.
«Vítám, pane. Ponožky mám,» vstoupil mu do snění známý hlas. Patřil usměvavému drobnému Číňanovi, který měl krámkem přímo proti domu, ve kterém pan Vavřinec bydlel. Prodával zeleninu, ovoce, prací prášky a všechno možné, ale pan Vavřinec si u něho obvykle kupoval jen ponožky a nějakou tu konzervu.
«Dobrý den, Karlíku,» pozdravil.
«Dobrý, dobrý a ceny taky dobrý,» usmál se do široka pan Li-ku. (Tak se ve skutečnosti jmenoval, ovšem stáli zákazníci ho oslovovali přátelsky Karlíku.)
Pan Vavřinec si vzal z regálu krabičku polských sardinek, půlku chleba a pár černých ponožek.
«Zítřka mám pohřeb,» řekl.
Karlík soustrastně pokýval hlavou.
«Ale ne svůj,» vysvětlil pan Vavřinec.
Na to se pan Li-ku zase rozzářil a pan Vavřinec přešel ulici a vyběhl do schodů.
Když otáčel klíčem v zámku svého bytu, zpozorněl. Zdálo se mu, že uvnitř zaslechl nějaký šramot.
Мыši! napadlo ho. Ta pokladní měla pravdu. Řadí mi doma myši. Jenže myši to nebyly.
Мыši přece nezpívají posměšné písničky. A přitom z jeho bytu se ozývalo dvojhlásné:
«Hihihí, Hihliku, máš ponožku v rendlíku!»
Pan Vavřinec zůstal stát za dveřmi jak přimražený. Ruku držel na klíče, ale neotvíral.
Jen stál a poslouchal. Snažil se uhádnout, co se to v jeho bytě děje.

Мишами там і не пахло

Дорогою додому пан Вавринец насвистував щойно вигадану мелодію. Це була весела мелодія, сповнена сонця й теплого вітру.
Для похорону чи весілля вона не дуже годилася, бо їй бракувало врочистості, проте пан Вавринец її запам'ятав.
Мелодія нагадувала йому про дівчину Геленку та про чудовий літній день на палубі екскурсійного пароплава.
Сонце сяяло, повівав теплий вітерець, і вони цілу дорогу трималися за руки, стоячи біля поруччя на носі судна.
А коли увечері пароплав вертався, долаючи течію, вони поцілувалися. Спершу раз, а потім іще багато разів... аж поки судно минуло пристань і повним ходом зіштовхнулося з металевією протипаводковою загорожею на березі річки.
Пролунав страшний удар, на палубі зчинилася паніка, але всі мандрівники – і пан Вавринец із Геленкою – живі та здорові дісталися берега.
Лише пароплав уже відплавав своє. Він перетворився на непотрібний іржавий каркас, який стирчав на набережній і чекав, поки його заберуть на брухт.
– Вітаю, пане! Шкарпетки є! – відірвав його від спогадів знайомиий голос. Це був невеличкий усміхнений китаєць, власник крамнички навпроти будинку, де мешкав пан Вавринець. Китаєць торгував овочами, фруктами, пральними порошками та іншою всячиною, але пан Вавринець зазвичай купував лише шкарпетки та якісь консерви.
– Доброго дня, Карліку! – привітався він.
– Добрий, добрий, і ціна теж добрий, – широко усміхнув ся пан Лі-ку. (Звали його саме так, але постійні покупці подружньому звертали до нього «Карліку».)
Пан Вавринець узяв із полиці бляшаночку польських сардинок, півхлібини й пару чорних шкарпеток.
– Завтра похорон, – пояснив він.
Карлік співчутливо похитав головою.
– Але не мій, – додав пан Вавринець.
Пан Лі-ку знову засяяв, а пан Вавринець перетнув вулицю й вибіг сходами нагору.
Прокручуючи ключ у замку свого помешкання, він прислухався. Йому здалося, ніби всередині щось шарудить.
«Миші! – стрельнуло в голову. – Правду казала продавчиня. Мені дошкуляють миші».
Але мишами там і не пахло.
Миші ж не співають насмішуватих пісеньок. А з його квартири на два голоси лунало:
«Хихотунець-Хихотунець, шкарпетка впала в казанець!»
Пан Вавринець стояв за дверима як укопаний. Тримався за ручку, але не відчиняв.
Стояв і слухав. Намагався вгадати, що діється в його будинку.

Пана Ваврінец чекají дівні сны

Než pan Vavřinec sebere odvahu, vytáhne klíč ze zámku, zmáčkne kliku a vejde dovnitř, povím vám radši sám, co se v jeho bytě dělo. K Hihlíkovi přišli na návštěvu jeho dva bratrance Ramík a Tulík neboli dvojčata Ramses a Tulamor junior. Tulík byl o hodinu starší, ale kdyby nenosil na krku kostkovaný šáteček, stěžily byste je rozeznali.

Nemyslete si, že jim Hihlík cizí byt otevřel, na to byl příliš dobře vychovaný. „Lichožrouti nemají vlastní obydlí. Vždycky jsou u někoho doma. Ale nesmějí se tam chovat jako doma!“ To byla jedna z mnoha zásad, které mu dědeček vštěpoval. Ramses a Tulamor junior vrazili dovnitř sami a bez zaklepání. Lichožrouti se totiž dostanou, kam chtějí. Stačí jim k tomu nepatrná skulinka nebo štěrбина pode dveřmi. A není v tom žádné kouzlo. Přivolat si na pomoc kouzlo můžete jedině v pohádkách. V normálním životě to bohužel nejde. Člověk nebo lichožrout si ve svízelné situaci musí poradit sami – a lichožrouti svedou něco, co jim lidi můžou jen závidět. Dovedou se smrsknout a pak zase natáhnout a vrátit se do normální lichožroutí podoby. Potíž je v tom, že takové prudké smrsknutí a natažení pořádně bolí, a tak se k němu lichožrouti uchylují, jen když je to nevyhnutelně potřeba. Ramses a Tulamor junior se ovšem do bytu pana Vavřince dostali pohodlně balkónovými dveřmi, které v létě nechával pootevřené. A když byli uvnitř, hned začali řídit jako malí, i když už byli velcí. Ramses vběhl do koupelny a objevil tam ruční sprchu. «Budeme si hrát na hasiče!» jásal. «Kluci, neblázněte, za chvíli přijde pan Vavřinec.» Hihlík se pokoušel své rozjivené bratránky zarazit, ale ti si ho vůbec nevšimli. «Prima nápad, tak já udělám oheň.» Tulamor junior šmejdil po kuchyni a hledal zápalky. «To ne!» Hihlík mrštně skočil na poličku u sporáku a krabičku zápalek schoval v dlani. Tulamora juniora mezitím upoutala trumpeta. Hned se jí chopil a začal do ní foukat. «Přestaň! Vzbudíš mi dědečka!» zoufal si Hihlík. Ale to už Tulamor junior vyloudil z trumpetky zvuk podobný poplachu. «Hoří! Hoří!» Nato Ramses pustil sprchu... ...a pan Vavřinec vytáhl klíč ze zámku, zmáčkl kliku a vešel do předsíně. Uvnitř bytu se ozval spěšný šramot a šplouchnutí. Pan Vavřinec popadl smeták a vrazil do kuchyně. Na první pohled se zdálo, že se tu v jeho nepřítomnosti vůbec nic nedělo. Všechno bylo na svém místě. Jen na podlaze ho něco upoutalo. Vypadalo to jako mokré šlápoty! A v koupelně na dlaždičkách stála kaluž vody. Že by nacákal, když se ráno sprchoval? Ne, to určitě ne, ostatně vždycky pečlivě odlahu vytřel. Ale co ty šlápoty? Popravdě nevypadaly vůbec jako myši... Pan Vavřinec prohledal celý byt, podíval se i do skříní, smetákem

Рамік і Тулік бешкетують

Поки пан Ваврінець набереться сміливості, витягне ключ із замка, натисне на ручку й зайде всередину, я краще сам вам розкажу, що діялося в його будинку. До Хихотунця прийшли в гості Рамік і Тулік – його двоюрідні брати, близнюки Рамзес і Туламор-молодший. Тулік був на годину старший, але якби він не носив на шиї картату хустинку, сумніваюся, що ви б його відрізнали від брата. Не думайте, що Хихотунець їх пустив до чужої домівки, він для такого був надто добре вихований. «У шкарпеткожерів немає власного житла. Вони завжди в когось удома. Але поводитися там як удома їм не можна!» Так звучало одне з численних правил, прищеплених дідусем. Рамзес і Туламор залізли всередину самі, не постукавши. Бо шкарпеткожери можуть пробраться куди завгодно. Їм досить непомітної тріщинки або щілини під дверима. Ніякого дива в цьому немає. Закликати на допомогу диво можна тільки в казках. У звичайному житті, на жаль, див не буває. І люди, і шкарпеткожери мусять вибиратися зі скрутного становища самотужки – шкарпеткожери при цьому здатні на таке, що людям лишається тільки заздрити. Вони можуть зморщитися, а потім знову розтягнутися й набути нормального шкарпеткожерського вигляду. Проблема одна: різко морщитися й розтягуватися дуже боляче, тому шкарпеткожери це роблять лише за крайньої потреби. Проте Рамзес і Туламор спокійно зайшли до помешкання пана Вавринця кризь балконні двері, які він улітку лишав прочиненими. А зайшовши, зразу заходилися бешкетувати, як малі діти, хоч і були вже великі. Рамзес забіг до ванної й знайшов там душ. – Давайте пограємося в пожежників! – весело закричав він. – Хлопці, не дурійте, зараз прийде пан Ваврінець. Хихотунець спробував угамувати своїх бешкетливих братів, але ті на нього зовсім не зважали. – Класна ідея, я зараз добуду вогонь. Туламор-молодший нишпорив кухню і шукав сірники. – Не треба! Хихотунець спритно скочив на полицку над плитою та схопив коробочку сірників. Тим часом Туламора-молодшого привабила сурма. Він миттю її схопив і почав дмухати. – Припини! Дідуся розбудиш! – розпачливо просив Хихотунець. Але Туламор-молодший уже видобув із сурми звук, схожий на тривожну сирену. – Горить! Горить! І Рамзес миттю увімкнув воду... ...а пан Ваврінець витяг ключ із замка, натиснув на ручку й зайшов у передпокій. У квартирі щось швидко зашамотіло й захлюпало. Пан Ваврінець ухопив швабру й кинувся на кухню. На перший погляд здалося, що без нього тут зовсім нічого не сталося. Усе було на своїх місцях. Тільки на підлозі щось привернуло його увагу. Щось схоже на мокрі сліди! А у ванній на плитці стояла калюжа води. Може, то накапало, коли він вранці купався? Ні, точно ні, він же завжди ретельно витирав підлогу. А сліди звідки? Правду кажучи, зовсім не схожі на мишачі... Пан Ваврінець обшукав усю квартиру, зазирнув у шафу, поліз шваброю під ліжко, оглянув балкон, але злодія так і не виявив. Оскільки пан Ваврінець був не з тих, хто любить сушити собі голову загадками й розгадувати кросворди, а в газетах спочатку береться за розгадування sudoku, він відкрив бляшанку консервованих сардинок, куплену в пана Лі-ку, відрізав дві скибки хліба та спокійно повечеряв. А наївшись, почав усюди розкладати мишоловки. У кожную клав шматочок над'їденої шкарпетки, яку за ліжком знайшла

proštouřal prostor pod postelí, i balkon prozkoumal, ale žádného vetřelce neobjevil.

A protože nebyl z těch lidí, kteří si rádi moři hlavu záhadami, luští křížovky a v novinách se ze všeho nejdřív vrhnou na sudoku, otevřel konzervu olejovke od pana Li-ku, ukrojil si dva krajíce chleba a v křidu povečeral.

Teprve pak začal po bytě roznášet pastičky. Do každé dal kousek té rozkousané ponožky, kterou za postelí objevila kočka paní Smutné.

Město za okny potemnělo a na noční oblohu se chystal vykulit měsíc. Čas jít spát.

Byl úplněk a pan Vavřinec usinal s vědomím, že ho čekají divné sny. Vždycky je za úplňku míval.

Hihih, já jsem Hihlík

Měsíc na obloze byl velký a kulatý jako poklice na prádelni hrnc. A svítil balkónovými dveřmi rovnou na spícího pana Vavřince. Ramses a Tulamor junior se schovali do proutěného koše na špinavé prádlo.

Byla to chytrá skrýš. Nikoho – ani pana Vavřince – nebaví vyhazovat z koše špinavé spodky a pak je tam zase vracet.

Hihlík zmizel v pokojíčku za stěnou kuchyně, kde s dědou bydleli. Kolem půlnoci se pan Vavřinec přestal převalovat a tvrdě usnul. Bratřenci vylezli ze skrýše.

«Dost jsme si užili, co?» smál se Ramses.

«Dost? Já ještě nemám dost, dal bych si nášup.»

Tulamor junior chodil po kuchyni a přemýšlel, co by se tu tak dalo rozbit.

«Sakra!» řekl najednou pevně Hihlík. «Přestaňte se tu chovat jako doma a vypadněte!»

«No ne! Náš slušný bratránek řekl vypadněte! Co ty na to, Tulíku?»

Tulamor junior neodpověděl, protože zrovna objevil pod postelí jednu z pastiček.

«Chachacha! Past!» zaječel smíchy tak hlasitě, že se pan Vavřinec odkopal.

Měsíc teď svítil na jeho hubené lýtko a bílé chodidlo s bachratým palcem.

Bratránkům zasvítily oči. Oba dostali stejný nápad.

«Chytíme mu... palec... do pastičky!»

Drželi pastičku každý z jedné strany a opatrně se blížili k nic netušícímu palci pana Vavřince.

«Ne!» vyjekl Hihlík a skočil po pastičce. Chtěl ji těm mizerům vyrazit z ruky, ale...

CVAK! Pastička se zacvakla.

Hihlíkovi vyhrkly bolesti slzy. Ležel na zemi, nenařikal, jen tiše sykal. Konečně bratráanky přešla legrace, ale ani je nenapadlo, aby Hihlíkovi pomohli.

Mrkli jeden na druhého, pak na pootevřené dveře na balkon – a vzali roha.

Hihlík se opřel o postel a chtěl se postavit. Šlo to ztěžka, protože mu pravou nohu stiskla pera pastí.

Musí odskákat do bezpečí.

Napřimil se a poskočil. Pero nepovolilo, zato mu noha uklouzla po stále ještě mokré podlaze.

Hihlík narazil hlavou o noční stůl. Pan Vavřinec tu měl vždycky při ruce sklenici vody.

Sklenice se rozkývala, spadla... a rozbila.

Třesk rozbitého skla spáče okamžitě probudil.

Pan Vavřinec se posadil na postel a v měsíčním světle spatřil Hihlíka. Při úplňku je všechno možné, řekl si. Ale pro jistotu se zeptal:

«Kšiška paní Smutné!»

Místo za okny pochornělo, i na ničné nebo zbiravřs vykoti-tisťs měsjeć. Čas íti spati.

Була повня, і пан Вавринець засинав, знаючи, що його чекають дивні сни. Вони завжди йому снилися на повний місяць.

...vběhl do koupelny a objevil tam ruční sprchu.
...забіг до ванної і знайшов там душ

Нічна пригода

Місяць на небі був великий і круглий, немов кришка від виварки. Крізь балкonné двері він світив просто на сплячого пана Вавринеця.

Рамзес і Туламор сховалися в плетений кошик із брудною білизною.

Це вони добре вигадали. Нікому не подобається викидати з кошика брудні труси, а потім їх знову туди збирати. Панові Вавринець теж не подобалося.

Хихотунець зник у кімнатці за кухонною стіною, де вони й жили з дідусем.

Близько опівночі пан Вавринець припинив крутитися й міцно заснув. Брати вилізли зі схованки.

– Гарненько побавилися, скажи? – сміявся Рамзес.

– Гарненько? Мені мало, я хочу добавки.

Туламор-молодший ходив кухню й міркував, що б його розбити.

– Чорт забирай! – раптом грубо сказав Хихотунець. – Припиніть поводитися тут як у себе вдома і вимітайтеся геть!

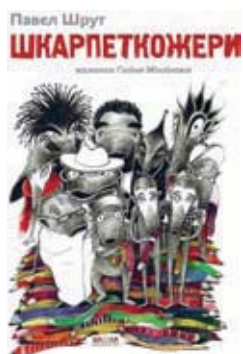
– Ти диви! Наш вихований братик сказав «вимітайтеся!» Як це тобі, Туліку?

Туламор-молодший не відповів, бо саме знайшов під ліжком одну з мишоловок.

– Ха-ха-ха! Капкан! – зареготав він так голосно, що пан Вавринець скинув із себе ковдру.

Тепер місяць світив на його худу литку та білу ступню з тов-

«Ty nejsi myš?»
 «Hihihí, já jsem Hihlík!»
 «Co je to hihlík? Nějaký hlodavec?»
 A pak s obavou:
 «Nejsi nebezpečný? Nekoušeš?!»
 «Hihihí, já lidí nekoušu! Jenom ponožky. Já jsem totiž lichožrout a Hihlík je moje jméno.»
 «Legrační jméno,» odfrkl si pan Vavřinec.
 «Taky si myslím,» přitakal smutně lichožrout.
 «A co tu u mě vlastně děláš?»
 Kulatý měsíc za oknem tak zvláštně svítil, že panu Vavřincovi vůbec nepřišlo zvláštní, že se tu takhle přátelsky vybavují. Hihlík mlčel. Nemohl přece říct: «Pane Vavřinec, víte, já se tu s vámi dělím o ponožky. Jednu vám vždycky nechám a tu druhou s dědečkem spořádáme.»
 «Na něco jsem se tě ptal!» zavrčel pan Vavřinec, aby ukázal, kdo je v tomhle bytě pánem.
 «Já vám všechno vysvětlím, jen když mě laskavě pustíte. Já jsem totiž chycený, podívejte!»
 Pan Vavřinec si teprve teď uvědomil, že ten podivný tvor vězí v čelistech pasti, kterou tu večer nastražil.
 «Ach tak, promiň,» řekl a uvolnil pero.
 Pero vyskočilo i Hihlík vyskočil, a když byl volný, na mžik ho napadlo, že vezme roha jako jeho vykutálení bratrance. Ale hned se za tu myšlenku styděl. Mokrát panu Vavřincovi poděkoval a slíbil mu, že odedneška se jeho ponožek ani nedotkne.
 «A když budete chtít, tak se od vás i s dědou odstěhujeme,» řekl nakonec slavnostně.
 Pan Vavřinec vykukil oči.
 «Cože? Ty tady u mě bydlíš?» zalapal po dechu. «A dokonce s nějakým dědou?»
 «To je můj dědeček, pane Vavřinec, on mě vychoval, když mi rodiče odjeli do ciziny, ale je už moc starý, ani ven nevychází,» vychrlil ze sebe Hihlík a na pana Vavřince padla těžká únava.
 «Hele, ty Hihlíku, já už nic nechci slyšet, vidět a vědět, protože tohle všechno se mi jenom zdá. Já se asi ještě neprobudil. Mně se jenom zdá, že jsem vzhůru a bavím se tu s nějakým mrňavým lichožroutem. Rozumíš?» zívá pan Vavřinec a přikryl si hlavu peřinou. Hihlík nevěděl, jak na tu tirádu odpovědět.
 A tak jen z rozpaků řekl: «Hihihí.» A odklátíl se domů, do svého pokojíku.

стим великим пальцем.
 У братів засяяли очі. Обом спало на думку те саме.
 «Спіймаємо... його палець... у мишоловку!»
 Тримачучись за мишоловку з обох боків, вони обережно наближались до пальця пана Вавринця, який нічого не підозрював.
 – Ні! – зойкнув Хихотунець і стрибнув до пастки. Він хотів виврати її у цих негідників, але...
 КЛАЦ! Мишоловка заклацнула.
 Від болю на очі Хихотунцеві навернулися сльози. Він лежав долі, не плакав, а лише тихо сичав. Брати нарешті припинили жартувати, але їм і на думку не спало допомогти Хихотунцеві. Вони зиркнули один на одного, вибігли крізь прочинені двері на балкон – і дали драла.
 Хихотунець сперся на ліжко і спробував підвестися. Це було важко, бо праву ногу стискали залізні щелепи.
 Треба дострибати до безпечного місця.
 Він випростався й застрибав. Пружина не відпускала, нога ковзнула на досі ще мокрій підлозі.
 Хихотунець ударився головою об маленький столик, що стояв біля ліжка. Пан Вавринець там завжди ставив собі склянку води. Склянка хитнулася, впала... і розбилася.
 Тріск розбитого скла миттю розбудив сплячого.
 Пан Вавринець підвівся у ліжку й у світлі місяця побачив Хихотунця.
 «Коли повня, все може бути», – подумав він. Але для певності спитав:
 – Ти не миша?
 – Хи-хи-хи, я Хихотунець!
 – А що таке «хихотунець»? Якийсь гризун? – А потім боязко уточнив: – Ти безпечний? Не кусаєшся?
 – Хи-хи-хи, я людей не кусаю! Тільки шкарпетки. Бо я шкарпеткожер, а Хихотунець – це моє ім'я.
 – Кумедне ім'я, – пирхнув пан Вавринець.
 – Я теж так думаю, – сумно підтакнув шкарпеткожер.
 – А що ти в мене тут робиш?
 Круглий місяць за вікном так магічно світив, що панові Вавринцю зовсім не здалася дивною така дружня розмова. Хихотунець мовчав. Він же не міг сказати: «Розумієге, пане Вавринцю, я тут із вами ділю шкарпетки. Одну завжди лишаю вам, а другу ми з дідусем уминаємо».
 – Я тебе питаю! – буркнув пан Вавринець, даючи зрозуміти, хто тут господар.
 – Я вам усе поясню, тільки випустіть мене, будь ласка. Я втрапив у пастку, ось дивіться!
 Пан Вавринець лише зараз помітив, що ця дивна істота застрягла між щелепами поставленої вчора мишоловки.
 – Справді, вибач, – відповів він і послабив пружину.
 Пружина розтяглася, Хихотунець вискочив, а звільнившись, якусь мить думав, чи не дати драла, як це зробили його спритні брати.
 Але від цієї думки йому зразу стало соромно. Хихотунець щиро подякував панові Вавринцю й пообіцяв, що надалі його шкарпеток навіть не торкнеться.
 – А якщо захочете, ми з дідусем від вас навіть переїдемо, – урочисто закінчив він свою промову.
 Пан Вавринець вибалушив очі.
 – Що? Ти тут у мене живеш? – Він захав ротом повітря. – Ще й із якимось дідусем?
 – Це мій дідусь, пане Вавринцю, він мене виховав, коли батьки поїхали за кордон, але він уже зовсім старенький, навіть надвір не виходить, – видушив із себе Хихотунець, а на пана Вавринця опустилася важка втома.
 – Чуєш, ти, Хихотунцю, я більш нічого не хочу чути, бачити й знати, бо все це мені тільки сниться. Я просто ще не прокинувся. Мені тільки сниться, що я встав і балакаю тут із якимось миршавим шкарпеткожером. Розумієш? – Пан Вавринець позіхнув і накрив голову подушкою. Тому лише розпачливо сказав: «Хи-хи-хи». І почовгав додому, до своєї кімнатки.

Dějiny košile / Історія сорочки

Вірші Марії ІЛЯШЕНКО
Переклад Ірини Забіяки

Перекладачка і поетеса Марія Іляшенко народилася у столиці України у 1983 році у родині з українськими, польськими та чеськими коренями. На початку 1990-х із родиною у рамках переселення волинських чехів переїхала до містечка Поліце над Метуї неподалік Находа у Кралоградецькому краї. Після закінчення празького Карлового університету нині проживає у чеській столиці і перекладає з російської, польської та української мов на чеську.

Вона переклала цикл віршів Юрія Андруховича «Пісні мертвого півня» та «Індія», фрагмент із роману «Дванадцять обручів», роман братів Шаргородських «Єрусалимські сни» та інші. Її переклад книги Олега Криштопи «Україна: масштаб 1:1» був виданий у видавництві «Докоран» і вийшов завдяки попередній збірці читачів та прихильників на сервері hithit (уринок можна прочитати у літературному випуску «Порогів» № 3 за 2016 рік). Збірка її поетичних творів «Осіп прямує на південь», яка вийшла у видавництві «Гост» у 2015 році, була номінована на премію «Магнезія Літера».

Її оповідання були опубліковані у різних журналах. Виступала на фестивалі поезії «Київські лаври» у 2016 році. Була редакторкою ревію «Лабіринт», нині працює у видавництві «Словарт». У наступному числі «Порогів» можна буде почитати цікаве інтерв'ю із поетесою, нині ж пропонуємо вашій увазі кілька її віршів разом з перекладом авторства київської богемістки Ірини Забіяки.

Марія Іляшенко

πέμψω δ' ὄππῃ μιν κραιδίη θυμός τε κελεύει τε κελεύει
Тепер ти можеш встати а јит, кам те веде твоє серце а твоја душе*
Odysseia XVI 81 a XXI 342

Тепер ти можеш встати і піти туди, куди веде тебе твоє серце і твоя душа
Одіссея, XVI 81 і XXI 342

Aspekt vosku

Moji rodiče nevěděli, co je to androš,
znali jen čaj na půlnocních kuchyních,
poslouchali desky, které mi nepatří
neznámé symfonie v cizích tóninách
říkali mi běž, říkali skoč, říkali nikdy se ničeho neboj.

Náš dům před mým narozením vypadal jako úl:
byl to šestihran s dokonalým tvarem,
všechno se do mě otisklo jako do vosku,
myslela jsem, že až vyrostu, prožiju jejich životy,
ale stala jsem se jen sama sebou.

Aspekt ostrova

Moje matka byla hotová penelopa:
pořád tkala obklopená ženichy
a pořád čekala na mého otce.
Meandry, pletence, antemiony

a ostatní vegetabilní a kandelábrové vzory
proto rozeznám od raného dětství,
kdy má matka promlouvala k otcově košili.
Co říkala nikomu nepovím,

opakovala jména nymf a nevýznamných bohyň?
Říkala, že základní aspekt kuchyně je bílý stůl?
Že základní aspekt košile je košile?
Že základní aspekt ostrova je touha odplout.

Складник воску

Мої батьки не знали, що таке «андрош»,
знали лише чай на опівнічних кухнях,
слухали платівки, які мені не належать,
невідомі симфонії у чужих тональностях
казали мені «йди», казали «стрибай», казали «ніколи нічого не бійся».

Наш дім до мого народження був схожий на вулик:
був то шестигранник ідеальної форми,
у мені, як у воску, відбилося все,
я думала, що коли виросту, проживу їхні життя,
а стала лише сама собою.

Складник острова

Моя мама була зовсім як пенелопа:
постійно ткала, оточена нареченими,
і постійно чекала мого батька.
Меандри, плетенки, антеміони

та інші рослинні і канделяброві узори
я розпізнаю від самого дитинства,
коли моя мама говорила з батьковою сорочкою.
Що саме говорила, я не скажу нікому,

повторювала імена німф і незначних богинь?
Казала, що основний складник кухні – це білий стіл?
Основний складник сорочки – сорочка?
Основний складник острова – бажання відплисти.

Aspekt nitě

Aby se toto město stalo mým domovem,
ne přitěží, musela bych v něm najít
mnohem víc japonských zahrad
s mnohem víc tůjemi a mosty
a mnohem víc nosných konstrukcí,
které unesou víc než čtyři sta tun,
muselo by pozlatit všechny své barokní kopule
a mnohonásobně zmnožit své korunovační klenoty.
Musela by dojit ta neviditelná neprůhledná nit,
která mě poutá k jinému městu.

Aspekt kolonialismu

Černý čaj londýnské koloniální společnosti
s indickou tanečnicí s nejužším pasem
a dokonale sférickými prsy jako u palmy
stával v kuchyni na knižní polici.

Opět ji potkám za třicet let v ruské večerce:
její krivky o něco zhrubly, je to však pořád ona
a pořád neopustila svou plechovou vlast,
jejíž jméno je darjeeling.

Matka ji později spálí na hranici spolu
s tajnými vědami a dalšími poklady.
V mém planoucím srdci je však dost místa
pro všechny tanečnice ze všech provincií
a pro všechny bohy.

Aspekt košile

Na svůj pohřeb si vezmu tvoji košili,
kterou sis koupil na mě vystoupení,
sestoupím pro tebe do nehlubšího pekla,
porazím všechny démony holými rukama
anebo tupým nožem,

který od dětství nosím v kapse svých kalhot.
Věnem jsem dostala nejrychlejší lodě,
bezpočet košil a umění vstát a jít
a svůj domov si nést
všude s sebou.

Ikarus

Vyjít z uzamčených pokojů, vyjít z odemčených pokojů,
copak jsme si ve skutečnosti kdykoli přály něco jiného,
copak si vůbec lze přát něco jiného, když
tě dům přeroste výškou šestnácti pater?

Ale z té výšky ouha vidíš Severní ulici,
na které vždycky vane jako z fjordu nebo
jako z pouště, autobusy jezdí pískem, mají na boku jméno,
všechno se jednoznačně děje venku.

Je jedno, jak to skončí, ale proč by ne dobře?
Ikarus první vzduchoplavec i oběť leteckého neštěstí
vyndá z kapsy krabičku s náhradním voskem
a nebo prostě vykročí po vodě jako jiný hrdina jiné knihy.

Складник нитки

Щоб це місто стало моїм домом,
а не тягарем, я мала б у ньому знайти
набагато більше японських садів
набагато більше туй і мостів
і більше опорних конструкцій,
які витримують понад чотириста тон,
йому треба було б позолотити всі свої барокові купола
і значно збільшити кількість королівських регалій.

Мала б закінчитися та незрима неявна нитка,
що в'яже мене до іншого міста.

Складник колоніалізму

Чорний чай лондонської колоніальної компанії
з індійською танцівницею з найтоншою талією
і ідеально кулястими грудьми ніби з пальми
стояв у кухні на книжковій полиці.

Я знову зустріну її через тридцять років у магазині російських
продуктів:
її лінії стали трохи грубшими, та це та сама вона
все ще не покинула свою бляшану батьківщину,
що зветься дарджилінг.

Потім мама спалить її на кордоні разом
із секретними знаннями та іншими скарбами.
У моєму палкому серці все ж досить місця
для усіх танцівниць із усіх провінцій
і для всіх богів.

Складник сорочки

На свій похорон я вдягну твою сорочку,
яку ти купив собі до мого виступу,
я зйду для тебе до найглибшого пекла,
здолаю усіх демонів голими руками
чи тупим ножем,

який з дитинства ношу в кишені своїх джинсів.
У придане мені дісталися найшвидші човни,
безліч сорочок і вміння встати і піти
і дім свій нести
скрізь із собою.

Ikarus

Вийти із зачинених кімнат, вийти із відчинених кімнат,
хіба ми насправді колись хотіли чогось іншого,
хіба взагалі можна хотіти чогось іще,
коли твій дім вищий за шістнадцять поверхів?

Але з цієї висоти – ого! – видно вулицю Північну,
на якій завжди дме ніби з фьорду чи з пустелі,
автобуси їздять по піску, на боці в них ім'я,
все вочевидь відбувається ззовні.

Все одно, як це завершиться, але чому б не добре?
Ікар – перший повітроплавець і жертва аеронегоди –
вийме з кишені коробочку запасного воску
чи просто вирушить по воді, як інший герой іншої книги.

Моя Чехія, моя Словаччина

ТЕКСТ: Віта ГОНЧАРОВА-ЯМБОРОВА¹

Віта Гончарова Ямборова дитячі та студентські часи провела у західноукраїнському п'ятдесятитисячному місті Долина. «У 1993 році, у шістнадцятирічному віці, я переїхала з України разом з батьками до Праги. Вітчим має сім'ю в Подолі, я тут і зустрілася зі своїм майбутнім чоловіком, і з 2002 року ми живемо у Словаччині», – розповідає письменниця. В самому центрі Європи вона вивчила чеську мову, і після переїзду до Словаччини вона досконально вивчила і словацьку. Є авторкою кількох детективних та «жіночих» романів – «Охоронниця» («Bodyguard», 2016), «Я – відьма» («Som bosorka», 2012) та інших. «При написанні цих романів я вже думала словацькою мовою. Вона чудова. І коли словак зі мною розмовляв, я була зачарована», – розповідає Віта.

...І ось під час нашого грибного полювання тато знайшов два гриба, які чехи і словаки знають під назвою Бедла едла і з задоволенням їх їдять. Вони виглядають, як парасольки на високій тоненькій ніжці. Колір бежевий, а на шапочці – коричневі плямки. І під шапочкою такі складочки – ну, мухомор і все!
Я про них уже знала, бо на той час жила в Словаччині, і подружки давали попробувати. Вони їх тут готують на спосіб відбивних – шніцелів. І тато, весь такий гордий, сидів на передньому сидінні машини дядька Толіка з бедлами в обох руках. По дорозі додому ми зупинилися в магазині, щоб купити панірувальні сухарі, потрібні для цієї справи. Чекали на маму, а в цей час біля машини проходило троє хлопців. Побачивши в татових руках гриби і гордість на його лиці, вони від несподіванки аж зупинилися, а потім почали сміятися:
— Дивись! Мухомори знайшов.
Але ті «мухомори» ми потім із задоволенням з'їли. Правда, першою їх попробувала мама. Мовляв, на всяк випадок.

¹ Гончарова-Ямборова Віта. Моя Чехія, моя Словаччина. – Київ: видавнична група «КМБУКС», серія «Відкрий світ», 2017. – 240 с. Придбати можна на сайті видавництва за адресою kmbbooks.com.ua, код 711657, ціна 49 грн.

Чехи і собаки

У Чехії немає бездомних собак, у всіх тварин є господарі. Якщо раптом на вулиці з'являється собака без господаря, і це помічають люди, то вони викликають поліцію. Поліція ловить собаку, відвозить її в спеціальне місце, де собаку перевіряють на наявність чіпу. Майже у всіх собак є чіпи і паспорти, в яких вказується власники і місце проживання. Якщо собака загубилася, то її, саме за допомогою чіпу, повертають господареві. Якщо раптом собака виявилася без чіпу, то її відправляють до спеціального притулку, де якийсь час вона буде чекати нового господаря.
Собак із собою беруть усюди, де це не заборонено. Ми, наприклад, з нашою великою собакою (тибетським мастифом) могли безперешкодно зайти до кафе або в піцерію. Пес мирно лежав під столом. Нікому це не заважало, але, звичайно, в таких випадках треба спочатку запитати дозволу обслуговуючого персоналу. Навіть в зоопарку повно людей із собаками. І коли ми з нашою йшли по зоопарку, нас зупиняли і запитували, чи можна з нею сфотографуватися.
Собака в Чехії – повноправний член суспільства. Наприклад, в трамваї на жінку

з маленькою дитиною ніхто не зверне уваги, а от людина з собакою багатьом дуже симпатична. У метро часто із дамської сумочки виглядає маленька мордочка, і всі у той бік мило посміхаються. Серед чехів дуже багато любителів ходити з породистими собаками на виставки, і я їх дуже розумію. Любителі собак – псичкарі, це особлива каста людей. Ними можна народитися, або ними можна стати поступово, і цей діагноз уже ніколи не зміниться. Тут можна побачити пенсіонерів із їхніми собачками, і дуже часто ці собачки також бувають похилого віку. Моя колега по роботі мені любила говорити:

— Якщо шукаєш якусь вулицю і заблукала, допоможе старша пані з собакою. Значить, що місцева і знає всі вулиці навколо, бо постійно з собачкою гуляє. Окрім собак тут вигулюють навіть котів і карликових кроликів. Також довелося бачити фредку на повідку, а в магазині для звіряток продаються повідки для морських свинок.

Празькі злодії

Вони всюди є і за них соромно. А ось чехи зробили більше – вони намагаються майже на кожному кроці нагадувати довірливим туристам, що не всі у них у країні білі і пухнасті. У метро, трамваях і автобусах їх своєрідними «рекламними плакатами» попереджують, що не слід ходити з відкритим ротом і сумкою.
За десять років у Празі я навчилася помічати таких типів. Ну, не знаю як – просто, мабуть, по морді лица видно. Правда, був випадок, коли мені навіть це не допомогло. Метро було битком набите. Я зайшла і стала обличчям до дверей і в останній секунді до вагону втиснувся Він – обличчям до мене і спиною до дверей. Була зима і в моді тоді були великі надуті зимові куртки. Моя мала спереду дві широкі кишені. І ось стоїмо ми «фейс ту фейс», і я відчуваю, як його обидві

руки при кивку вагона шаст! в обидві мої великі кишені, а при наступному кивку гоп! із них назад.

Я стою, вся така в шоці, а він при цьому зовсім спокійно дивиться мені в очі. Через пару секунд метро зупинилося, і людський потік викинув нас із вагону. Я й не бачила, куди і як він зник, або, можливо, і не зник, а просто перейшов до іншого вагону. Тих декілька секунд, під час яких він перевіряв мої кишені і я думала, обізватися мені, чи робити вигляд, що нічого не помітила, були дуууууже довгими. І я промовчала. Тим більше, що в кишенях куртки ніколи нічого не ношу.

А одного разу на ескалаторі, також у метро, повернула голову за себе і побачила, що молодий симпатичний хлопець, який стояв за мною, витягує руку з бічної кишеньки моєї сумочки. Наші очі зустрілися, і я, несподівано для себе самої, запитала:

— Знайшов те, що шукав?

Він відвів погляд і зробив вигляд, що мого питання не почув. У бічних кишеньках сумочок я також нічого не ношу. Ну, не пощастило їм зі мною, що поробиш. А на базарі я йшла слідом за мамою і побачила, як до неї підбираються дві циганочки. І одна з них, так само – шаст! їй рукою в сумку. Я захопила ту руку і витягла її з маминої сумки. По очах побачила, що такого вона не чекала. Але треба віддати честь її самоконтролю – зробила вигляд, що ні мене, ні маминої сумки в природі не існує.

Таких випадків можу пригадати більше, але мені подобається те, як чехи до цієї проблеми поставилися. Не роблять вигляд, що у них такого немає. Просто і елегантно попереджають туристів і гостей міста про те, що їм слід подбати про власні кишені і бічні кишеньки їхніх сумочок.

Як чехи вирішують проблеми народного і світового характеру

Важко, довго і постійно про це говорять. Постійно і на кожному чеському каналі. Розсусолюють, розмусолюють і навіть коли нічого не вдається вирішити, всі задоволені – проблема обговорювалася, і це значить, що її вирішення вже не за горами. Принаймні, не залишиться ніхто, хто про неї ще не чув. Це велика кількість різного роду інтерв'ю, мільйон вражень звичайних людей і надзвичайна маса думок аналітиків. Ви скажете, що це нормально, бо всюди так! Але ви помиляєтеся. Тут цим живуть: день, два, тиждень або й до повного фіналу. Це просто народна риса характеру. Така, як девіз, так званих, «золотих чеських рук»:

— Дайте мені людей, і я це зроблю!

Про – ова

Чехи і словаки мають несимпатичну звичку до прізвища жінок додавати кін-

цівку – ова. Наприклад, типове чеське прізвище Новак. Його дружина – Новакова. Чиясь мусить бути, а у цьому конкретному випадку – його. І так усі інші жінки і дівчата. Поки мала – тат-ова, а як вийшла заміж – чоловік-ова. І все б нічого, але вони у такий спосіб переінакшують усі прізвища, не тільки свої. Так як моє дівоче прізвище Гончарова, грозило, що буду Гончаровова, але обійшлося. Перекладач переклав Гончарова, а оскільки там вже одне – ова було, ніхто не помітив, що ще одного «не вистачає».

І ніхто від – ова не має шансу втекти. Навіть жінка президента Америки. Тут вона Мішель Обамова, і все!

Про чорно-білі фільми

Із моїм дідусем ми любили дивитися чорно-білі фільми. По чорно-білому телевізору в ті часи кольорові не показували, але симпатія саме до таких у мене залишилася на все життя. Тепер вони для мене символізують спогади і подорож у минуле. Але цікавий факт: до американських я якось байдуже ставлюся. А ось до чеських – ні. Якими б вони не були: наївними, про війну або комедії – їх можна дивитися знову і знову.

Коли ми переїхали до Чехії, в телевізорі були, здається, тільки три чеські програми. Усі решта – німецькі. Тато любить старі фільми, а їх часто транслювали під заголовком Для тих, хто пам'ятає.

Багато чого про чехів я зрозуміла саме з них. Тому, що не можна досконало пізнати народ без знання його історії. У зв'язку з фільмами я маю на увазі історію розвитку суспільства. Як жили, як одягалися, говорили, як змінювалися звичаї, що з них збереглося до наших часів...

Мушу сказати, що це був зовсім інший світ, ніж у нас. Принаймні, до початку соціалізму, але навіть тоді вони не стали схожими на нас. Важко дефініювати цю несхожість, тому що життя у нас, і у них, і культура були в ті часи зовсім різні.

Наскільки я пам'ятаю, наші комедії тих часів були, переважно, про комсомольців, передовиків і стахановців, а ось їхні, здебільшого, про любов. У різній формі: про мавпячу любов до власних дітей, про любов бідного хлопця до багаті дівчини і навпаки, про любов дивака-мільйонера до дівчини з периферії, як він думав спочатку, а вийшло все зовсім інакше...

Звичайно, і там були німі сцени, погляди, які мали розповісти про все, про що бонтон наказував мовчати... І тяжкі фільми у них були, і психологічні, і фантастичні, і дивні, і коміксові, але зовсім інакші, ніж наші.

Бо вони інші, ніж ми – у тих самих життєвих ситуаціях ми трохи інакше реагуємо, живемо емоціями. А ось вони більш прагматичні. Думаю, дивитися чеські

Обкладинка книги

фільми і розуміти їх можуть тільки ті, які там хоч якийсь час жили або живуть. Як я вже згадувала, гумор у них свій, специфічний. Вацлав Буріан, Наташа Голова, Адіна Мандрова, Саша Рашилов, Гуго Гаас, Ліда Баарова, Ярослав Марван – це імена, які для мене означають чорно-білі фільми. І їх я з великим задоволенням можу дивитися знову і знову.

Я часто згадую часи, коли жила в Чехії і навчалася розуміти чужу країну і людей. І хоч довго боролася з тим, щоб назвати цю країну своїм домом, пізніше я її все ж таки прийняла і полюбила. Тому що вона чарівна і тому що дала мені і навчила всьому, що мені було потрібно в подальшому житті. Можливо, мені просто пощастило, і я її бачу тільки в доброму світлі, але цього не зміниш – це мої спогади і мої враження. І якщо ви захочете зрозуміти чехів і, зрозумівши, полюбити їх, дуже вам рекомендую прочитати Пригоди бравого вояка Швейка від чеського письменника Ярослава Гашека.

А деколи станеться так, що ви ось прочитаете, зрозумієте і полюбите, але той хтось, який пише сценарій вашого життя і має чудове почуття гумору, несподівано для вас скаже:

— Дороженька моя, щось ти дуже нудно живеш. А де несподівані ситуації? Де драма і хоч трохи адреналіну? Га? Треба щось із цим робити...

Я просто собі уявляю, як цей сценарист і, водночас, режисер мого життя на декілька хвилин замислюється, потім чухає бороду і каже:

— А як щодо того, щоб перебратися до іншої країни і там вийти заміж? Що, страшно? Не хочеться? А якщо не дуже далеко – у Словаччину? Ну, поїхали...

Останній опришок Микола Шугай

ТЕКСТ: Олександр ГАВРОШ

З перекладацькою допомогою Оксани Чужої

Вхід до скансену у Колочаві прикрашає пам'ятник Миколі Шугаєві. Фото з книги.

Ім'я Олександра Гавроша відоме в сучасній літературі тим, що саме він зміг зацікавити закарпатською тематикою українського читача. Гаврош народився у 1971 році в Ужгороді. В дитинстві багато читав. Закінчив факультет журналістики Львівського університету імені Франка, згодом працював у газетах «Срібна Земля», «Срібна Земля-Фест», «Старий Замок», де писав гострі статті та репортажі з різних напівзабутих глибинок області, активно друкувався також у київській, львівській, одеській та закордонній пресі, зокрема газеті «Україна Молода», а його блоги на сайті радіо «Свобода» належать до найбільш актуальних. Неодноразово його статті та уривки з творів друкувалися і у «Порогах». Має близько двох тисяч публікацій у пресі та понад двадцять авторських книжок.

З 2000-их років Гаврош почав писати художні твори – вірші, дитячі книги, п'єси. Експериментує у творчості, часто змінює жанри — від еротичної поезії до пригодницьких книжок, казок, детективних романів тощо. У 2006–2007 роках – завідувач літературно-драматичною частиною Закарпатського обласного українського музично-драматичного театру. З 2015 року знову обіймає цю посаду. Неодноразово був нагороджений на літературному конкурсі «Коронація слова». Лектор літературних шкіл, засновник кількох творчих клубів. Окремі твори перекладено німецькою, білоруською, словацькою, сербською, польською мовами. Олександр давно цікавився темою Колочави та її значення, завдяки відомому твору Івана Олбрахта «Микола Шугай – розбійник», у чеській літературі, фільмографії й драматургії, надрукував кілька статей та репортажів з місця на цю тему. У найновішій книзі, утім, він зосередився не на романтичному, а на якомого реальному образі закарпатського опришка, виходячи із наявних і відомих нині

документів. У перекладах з чеської мови значну допомогу йому надала пражська журналістка та юристка походженням з Ужгорода Оксана Чужа.

...Шугаєва рота¹

Вахмістру Бочеку після місцевих угорських жандармів залишився вельми скромний спадок. Жандармська управа та казарма були старими, брудними і занедбаними. Власник ними не переймався. Румуни від лютого 1919 року тут господарювали занадто безсердечно. Крім двох побитих столів і кількох ліжок з матрацами, що пережили війну, та кілька полицок з вішаками, не залишилося тут нічого, окрім голих стін. Бочеку через деякий час привезли кований службовий ящик, книгу, гордо йменовану «протоколом урядування», формуляри графіків служби, кілька пачок канцелярського

¹ Використано уривок із книги чеського письменника-документаліста Оти Голуба (1930–1992) «Справа: розбійник Микола Шугай», яка вийшла у 1983 році і була першою документальною книгою про легендарного опришка

паперу та кілька пер. Це було забезпечення канцелярії. Час від часу привозили запаси провіанту, надходили перші справи і першими залишали синеvirську чи майданську пошту. Телефонного зв'язку в окрузі Волове тоді не було.

У весняних і літніх днях 1920 року вперше вигулькнуло ім'я Миколи Шугая, сина Петра Івана Шугая, лісоруба з Колочави-Лазів... Ще ніхто на нього не скаржився, тільки про нього говорили. Про його старі гріхи вахмістр Бочек довідався чимало, але нічому не міг вірити. Не було підстав, бо попередній колочавський вахмістр Бела Ленард зник десь в Угорщині. Либонь, тільки у хустському суді збереглися протоколи допиту ще за угорської влади. У румунів молодий Шугай також був на олівці, буцімто, його навіть арештували, але врешті-решт знову повернувся додому.

Лише коли дізналися, що на полонині Довгі Груні 16 липня 1920 року на вівчарів напали двоє чоловіків у старих військових уніформах із закритими хустинами обличчями, вахмістр Бочек почав розшуки. Єврей, який прийшов зі скаргою, твердив, що одним із нападників був Микола Шугай з Колочави, хлопець, що оженився на Ержіці Драч і про якого ходили темні чутки.

Командир колочавської станції вахмістр Бочек про нього не багато довідався. Згідно з актами нотаріуса, народився 3 квітня 1898 року в Нижній Колочаві, був низького зросту, але дужий, широкоплечий. Мав густе волосся, недовгі, закручені вуса, і жандарми згодом твердили, що

його особливою прикметою було усміщене обличчя.

Батько Миколи Шугая Петро Шугай оженився з Гафією з роду Пішти. Микола був найстаршим сином, але з малих років не мав доброї репутації — браконьєр, злодій і забіяка.

Так його характеризували нотаріус, жандарми і староста Василь Савинець. Начебто, на полонинах захопив кілька голів худоби, які дешево продав євреям, що їм, проте, не завадило обмовляти Миколу як негідного сина свого батька. Ні читати, ні писати не вмів, тож свою автобіографію не писав. Був направлений з однолітками до 85-го угорського полку до Дярмонту, звідки незабаром утік зі зброєю і з того часу ховався по лісах. В угорських жандармів Колочави значився як дезертир, і ті його постійно переслідували, хоч і марно. Коли ж мадяри заскочили Шугая зненацька, дійшло до перестрілки, при якій дезертир застрілив двох жандармів. Очевидно, взимку 1918 року Шугай та його банда вчинили кілька крадіжок і грабежів, але в Колочаві про них не залишилося в офіційних документах жодної згадки. Не було ні скаржників, ні суду... Чим більше Бочек розпитував про Шугая, тим охочіше колочавські євреї про нього розводилися на своєму жаргоні. Над цими байками вахмістр тільки розводив руками. Мовляв, на війні Шугай був фельдфебелем... Не був! Це начальник станції добре знав: список усіх колишніх вояків Колочави та їхня характеристика, певна річ, збереглися. Влучно стріляв, кинутий крейцер прострілював в повітрі... Це може статися й випадково, на фронті самі неодноразово так пробували. Балакали, що жодна куля його не бере, навіть якби з гармати стрілили.

— І чому? — різко перебив вахмістр своїх випадкових співрозмовників.

Євреї у каптані ображено замовк.

— Люди поміж себе шепочуться, гер вахмістер, що десь при пологах померла жінка. Шугай виїняв їхні серця і в самогоні з медом випив. З тих пір може робити що хоче, а куля його не бере! — єврей виглядав цілком серйозним, але жандарм розреготався.

— Чоловіче, і цьому тут вірять? Але це казки! Побачите, коли його схопимо! Бочек свого слова дотримав. Наступного дня жандарми пішли за Миколою Шугаєм на полонину, полонину, де той косив і сушив сіно з дружиною. Затримали його за підозрою у крадіжці бочечки бринзи та бочечки вурди. Йшов зв'язаний із піднятою головою. Бочек зі своїми жандармами негайно розпочали допит. Жодний протокол з нього не зберігся і, мабуть, не був навіть написаний заголовок. Замість пера працювали на Шугаєвому тілі бучки та шкіряні ремені, ковани шомполи. Цим можна людину «розговорити» будь-де, навіть у забутій жандармській станції під

гороми. Шугай змагався з п'ятикратним переважанням сил. Оскільки не було змоги відправити його до Волового на суд, сидів побитий і прив'язаний до швейної машинки.

Микола Шугай не знімався, і жоден суд його покази не зафіксував, бо колочавські жандарми Шугая до суду не притягнули. Наступного дня із своєї тимчасової в'язниці втік. Пізніше, коли став легендарним розбійником, ужгородський дивізійний суд пробував пояснити його втечу. З'ясували, що це стало можливим через хабарництво вахмістра Йозефа Гакла. Обвинувачення спиралося передусім на протокол, записаний пізніше із Шугаєвою дружиною Ержікою. Вона стверджувала, що коли принесла на третій день своєму чоловікові на жандармську станцію їжу, сидів на землі, прив'язаний до швейної машинки. У хвилику, коли зміг Ержіці прошептати кілька слів, наказав, щоб принесла всі гроші. Коли ж прийшла вдруге, мала 30 000 угорських крон, які передала Шугаю. Там був присутній один жандарм і йому Шугай ті гроші дав! Однак військовий суд цю провину Гакла не довів, і 26 березня 1925 року той нарешті через недостатність доказів був звільнений з-під варті.

Сьогодні важко встановити, якою мірою військові суди були тоді поблажливими: у березні 1939 року при відступальних боях на Підкарпатській Русі весь архів ужгородського військового суду перетворився на порох і попіл. Чимало схожих судових випадків військового правосуддя свідчить, що дії суддів в уніформах не були бездоганними...

Але офіційний вердикт і так нічого не міг змінити. Микола Шугай давно втік, зник у горах, став розбійником і вигнанцем водночас. Коли ж 24 жовтня 1920 року у випадковій перестрілці застрелив жандарма Войтеха Кубіна з колочавської станції, жандарми оголосили йому бій не на життя, а на смерть. Але Шугай також не бездіяв. Став відомим розбійником карпатських гір, лісів і полонин. «Národní listy» 27 вересня 1923 року, через два роки після Шугаєвої смерті, писали, що він зі своєю бандою мав на совісті 30 вбивств і сотню розбоїв. В інших джерелах, наприклад, у «Русской ниве» від 1 вересня 1921 року стверджувалося, що його банда мала 50-100 чоловік. Однак реальність була скромнішою. Коли жандарми в жовтні 1920 року переслідували Шугая, супроводжували його двоє осіб... Він не ходив на розбої сам, мав кількох спільників, деякі змінювалися, але їхня кількість не сягала й десятка. В останній час перед смертю його супроводжував тільки 16-річний брат Юра. Чутки про військову банду, що мала не тільки гвинтівки та пістолети, але й кілька кулеметів і ручні гранати, були, ясна річ, вигадкою палкої уяви та падких на сенсації журна-

Обкладинка книги із малюнком, як бачив Миколу Шугая чеський художник Арношт Гаделерлік, 1985 рік.

лістів.

Між тим у 1920 році ім'я Шугая з'явилося в повідомленнях органів влади тільки одного разу. Проте радник Губер в акті ужгородського Цивільного управління від 13 липня 1921 року номер IV-1752/аі 21 досить детально говорить про те, як в останнє півріччя легенда про Шугая вкорінюється поміж народом: «Особа цього лідера облєтена міфами з правдивим чи неправдивим підґрунтям: говориться про нього, що був легіонером, що свої дії вчиняв тільки тому, щоб допомогти руському люду і позбавити його від ненависного єврейського нашествия. Чутки роблять Шугая особою героїчною, мало не національним героєм, пострахом багатів. Місцеві мешканці покривають його та спільників, виказують місця перебування жандармів, дають йому попередження, приносять харчі до сховку. Правоохоронним органам не була надана жодна допомога з боку населення для його затримання...»

Цивільне управління та інші власті, певна річ, вважали Миколу Шугая «звичайнісіньким злочинцем, переслідуваним ордером на арешт... що важить життям, як власним, так і чужим, молодика, в якому ще нема розважливості, якому популярність відомого розбійника лестила...» Це слова наступного абзацу Губерового повідомлення з липня 1921 року. Згодом офіційні думки про Миколу Шугая були значно різкішими.

Зрозуміло, що пізніше мусив висловити свою думку і автор «Миколи Шугая, розбійника» Іван Олбрахт. У статті «Розбійник Шугай і «обурення» жандармів²» писав: «Час і земля дали цьому бою поштовх, і з обох сторін доходило до жор-

² Олбрахт Іван. Про мистецтво і суспільство. Чехословацький письменник, 1958.

стоності. Якщо дивимося на особу Шугая статично, особливо в пору, коли за ним полювали органи новоствореної держави, і якщо дивимося з громадської позиції, можемо погодитися з жандармськими органами, що Шугай був бандитом. Але література – це не служба безпеки, очі митця дивляться по-іншому, ніж очі державних органів, і Шугай з легенди не є Шугаєм з 1920–1921 років. Моя книга – це роман, а не історична монографія, і само собою зрозуміло, що події в ній не такі, як у реальності, а герої книжки не є справжніми...»

Якщо порівняємо Олбрахтів висновок із Губеровою думкою, передану міністерству внутрішніх справ ужгородським Цивільним управлінням, бачимо, що серед простого народу на Підкарпатській Русі створювалася легенда ще за життя Шугая. Виростала з історичної розбійницької традиції цієї землі в минулих століттях, з прагнення справедливості, яка в реальному житті мало коли втілювалася. Іван Олбрахт доводив, що герої місцевого люду не були лицарями в стременах і з мечем при боці, а були розбійниками, такими ж хоробрими, як герої офіційні, були героями, чий авторитет і слава базувалися на повстанні проти існуючого ладу, що відмовляє людям у правах.

...

...Сумна Жалобка³

15 серпня над долиною Сухара на Жалобці косили траву троє селян із Колочави: Адам Іванич, Іван Буркало та Данило Маркусь. Ніхто з них не помітив, як хтось підкрався на узліссі. Тільки коли Микола Шугай гукнув їм із-за спин, побачила трійця братів Шугаїв із маннліхерівками⁴ в руках. Охоче посідали з ними на узліссі. Шугаї краями хліб гострими ножами, і, не кваплячись, їли. Гвинтівки тримали на колінах. Не розлучалися з ними навіть під час сну.

Юра вперто мовчав, говорив тільки Микола. Випитував, скільки є в Колочаві жандармів і як поводяться. Погрожував. Дербачкової жертви йому не вистачило. Рахував на пальцях, кого ще застрелить. Так у крайньому разі твердили селяни. Потім підвівся Адам Іванич, мовляв, треба йти. Підняв сокиру, але перш, ніж розвернувся, засвітило в повітрі лезо й Іванич рубанув старшого Шугая прямо в голову. Микола миттєво скотився на землю. Данило Маркусь блискавично заволодів його гвинтівкою, яка з'їхала тому з колін, і до тіла смертельно пораненого Миколи влетіли чотири кулі. Юра навіть не встиг усвідомити, що сталося. Іван Буркало вирвав йому з рук гвинтівку. І перш, ніж вистрелив, опустилася і на

Юрину голову сокира. Але лезо з'їхало і страшно пошкодило груди. Потім пролунав постріл.

Усі троє вбивць свідчили про цю жахливу бійню на Жалобці через кілька місяців у суді в Берегові: був це страшний опис вбивства двох людей, так само жахливий, як і напади Шугаїв.

На очах убивць обидва Шугаї померли. Довго не мучилися: рани сокирою і вогнепальні поранення були смертельними, і з кров'ю швидко спливали останні ознаки життя. Вбивці забрали у мертвих розбійників усе, що знайшли цінного – 6030 крон й дрібноту розділили, обидві гвинтівки і набої залишили біля трупів.

Під вечір дійшли до Колочави, й у Вольфовій корчмі в Лазах зустрілися з жандармським патрулем – вахмістром Вайсом, Водічкою і жандармом на випробуванні Біліном. Зізналися без розкаяння, що разом убили Шугаїв, лежать нагорі на лузі над Сухарем. Жандарми не хотіли повірити, мали самі переконатися, що страшні розбійники справді мертві.

Обидва тіла знайшли на околиці низьких дубових насаджень. Біля Миколиного тіла лежала маннліхерівка, а в двох сумках на ремені знайшли вісімдесят набоїв, частина з яких мала розпиляні, розкриті кінчики – кулі «дум-дум». Юра мав таку ж гвинтівку і двадцять набоїв. Біля трупів лежав мішок із кількома хлібинами, кілька незначних папірців і лист. Так описував місце події звіт колочавської жандармської станції від 19.08.1921 року № 589/21. Уже затемна повернулися разом з Іваничем, Буркалом і Маркусем знову до Вольфовій корчмі. Маркусь відіслав вахмістр Вайс на жандармську станцію повідомити старшому Тржескові, що сталося. Решта зайшли до забігайлівки. — Корчмарю! Вина і шпіку (копченого свинного сала)! І не економ на нас! — наказував голосно Вайс.

Сіли в кутку і випили. Іванич з Буркалом віддали патрулю частину здобичі – золотий годинник, три ланцюжки і дві шкіряні сумки з 230 кронами. Шість тисячок зникли в їхніх кишенях.

У Вольфовій корчмі випивали, поки не прийшов Тржеска з жандармами. Була вже глибока серпнева ніч з небом, усяним зірками. Допили останній келих вина і чарку сливовиці, які замовив Тржеска. Ще не думали замітати сліди – розтормошили в будинку № 201 Єно Ландесманна. Мусив запрягти і їхати з ними до Жалобки.

У веселому настрої дісталися місця вбивства. Жваво галасували, радіючи, що нарешті позбудуться постійних обходів та облав на Шугая.

«Коли наблизилися до трупів на сто п'ятдесят кроків, жандармський патруль розтягнувся і став стріляти в повітря, симулюючи бій із розбійниками Миколю та Юрою Шугаями, та щоб скласти

враження, що розбійників застрелили жандарми. Трупи Шугаїв були перевезені на жандармську станцію до Нижньої Колочави...» Ось такий звіт земського жандармського керівництва в Ужгороді від 3 вересня 1921 року.

Сумна процесія дійшла до жандармської станції 16 серпня о пів на шосту. Жандарми зійшлися на «військову нараду». Колочавських убивць мали настрашити, щоб мовчали, але не хотіли їх арештувати. Взяли на себе відповідальність і лаври. Старший вахмістр Тржеска продиктував вахмістру Вайсові неправдиве повідомлення для окружного суду у Воловому з проханням проведення розтину, виправив записи у службовій книзі, і таке ж повідомлення написав капітану Бенку до Хуста. Ця послужливість пізніше вилізла боком Вайсові у суді.

Тржеска знав, що він і його жандарми стануть героями, поки не проговоряться. Бенкові знадобилося більше тижня, аби з'ясувати правду.

У саду обидва трупи скинули з воза. Коли розвиднілося, і над Колочавою за-світило літнє сонце, повернули обох Шугаїв ногами один до одного, на груди мертвих повісили їхні маннліхерівки, і між ними помістили чорну табличку з написом «ШУГАЙВ КІНЕЦЬ». Потім зробили фотографії. Звідти відвезли їх до моргу в Колочаві-Лазі і доступ до них суворо заборонили.

У пізніших протоколах збереглося Тржескове пояснення обману: «...Ще на місці події міркував, як справу обставити. Гадав, що для жандармів – ганьба, що самі Шугаїв не зловили; що якщо закриють убивць, підбурять цим побратимів Шугая проти їхніх родичів, і вбивствам не буде кінця. Сподівався, що посередництвом Буркала і спільників, які були його таємними інформаторами, затримаємо батька Шугая. І, зрештою, боявся, що якщо Іванич та спільники будуть заарештовані, в майбутньому ніхто не захоче стати інформатором».

Історичний вигляд могили Миколи та Юри Шугаїв (Шугаїв) на окраїні колочавського цвинтаря. На даний час біля хреста встановлений кілька років тому кам'яний пам'ятник

³ Гаврош О. Останній опришок Микола Шугай. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2018. — 152 с. — (Серія «М'я на обкладинці»). У книзі використано переклади з чеської та адаптація Оксани Чужої та Олександра Гавроша.

⁴ Маннліхерівка — мисливська рушниця з оптичним прицілом (примітка редактора).

Художник війни Umělec války

ТЕКСТ: Максим БУТЧЕНКО

Переклад чеською: Магда Белкова

Руїни Луганського аеропорту, зруйнованого проросійськими терористами, вересень 2014.

Максим Бутченко знає суть подій на Донбасі достеменно, бо там виріс. Він народився у 1977 році у містечку Ровеньки на Луганщині, у віці 19 років став гірником на шахті, згодом – майстром, всього – біля 12 років «підземельного» стажу. У 2011 році захопився журналістикою, отримав другу освіту, працював у сайтах новин, журналі «Кореспондент», а згодом переїхав до Києва.

Напередодні Євромайдану з багатьма колегами покинув журнал, бо після його придбання проросійським бізнесменом там одразу ввели цензуру. Працював у журналі «Фокус», а потім – «Новое время». Про побачені на власні очі події написав не лише багато статей, блогів, відгуків чи інтерв'ю, а й видав книги «Художник війни», «Три години без війни», «Люди війни». У книзі «Після вогню» намагається описати третю світову «ядерну» війну, а у першій україномовній книзі «Куркуль» повертається у 30-ті роки, коли на Харківщині відбувалася жорстока колективізація. Чимало героїв його книг – реальні особи, або особи, які мають реальних прототипів, людей, серед яких він свого часу жив, з якими працював. У багатьох випадках вони є добрими знайомими, друзями, родичами, братами чи подружжям. І буремні події нерідко кидають їх навіть по різні сторони барикад, свідченням чого є й частково автобіографічна книга «Художник ві-

йни». Максим Бутченко намагається проникнути у свідомість кожного з них: «Це історія про мого родича, який хотів стати художником, але ніде не міг реалізуватися. І от від творчої нереалізованості пішов воювати за «ту» сторону. А його рідний брат воював на боці України. Ця книга показує війну в нашій країні очима простих «маленьких» людей. Я спробував розібрати на частини людську душу». Книга «Художник війни» набула розголосу не лише в Україні¹. Вона була видана у Великобританії² та Чехії³.

¹ by Maxim Butchenko (Author), Stephen Komarnyckij (Translator). The War Artist – Publisher: Kalyna Language Press Ltd. July 7, 2017. – 182 pages. Price: 15,50 USD. amazon.com.

² Maxim Butčenko. Umělec války. – Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2016. – 250 str. Z ruštiny přeložila Magda Bělková. Cena na stránkách vydavatelství 199 Kč. Vychází také jako e-kniha za cenu 169 Kč v kosmas.cz/knihy/223534/umelec-valky/.

³ Maxim Butčenko. Umělec války. – Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2016. – 250 str. Z ruštiny přeložila Magda Bělková. Cena na stránkách vydavatelství 199 Kč. Vychází také jako e-kniha za cenu 169 Kč v kosmas.cz/knihy/223534/umelec-valky/.

Максим Бутченко презентує книгу у Вінниці.

Південна, шахтарська Луганщина нині стала зовсім депресивним краєм. Ровеньки перебувають під контролем російських військових, проросійських сил з т. зв. «лнр», і все, що працювало до 2014 року, занепало.

Глава 2

Депутати Луганської міськради вимагають декриміналізації активістів, які зайняли будівлю СБУ. «Необхідно на законодавчому рівні в найкоротші терміни надати російській мові статус другої державної, і раз та назавжди поставити крапку в протистоянні. Ми – єдиний народ, і штучне загострення мовного питання не зможе нас розділити. Найголовніше – не допустити кровопролиття», – заявляють депутати міськради. При цьому вони вважають, що жителі Луганська проти будь-яких проявів радикалізму та екстремізму, якими б благими цілями вони ні пояснювалися, але вони втомилася від постійних потрясінь, вони хочуть стабільності, впевненості в завтрашньому дні, впевненості в особистій безпеці – своїй і своїх близьких».

Сайт «Подробности», 11.04.2014

Щойно під вечір Антон переступив поріг свого будинку, раптом зрозумів, що забув купити цигарки. Невдоволено зітхнувши, він почав збиратися було назад до кіоску, як раптом назустріч йому вибігла молодша донька – Діана. Антонове обличчя мимоволі розпливлося усмішкою. Діана протягнула рученята до тата, і він підняв її, наче іграшку. Як же вона виросла!

Три роки минуло з дня народження доньки. У день, коли Діана з'явилася на світ, він приїхав з Луганська абсолютно висушеним – наче з 60% води в організмі залишилося лише 10%. Це була його третя спроба вступити до Луганського національного університету ім. Т. Шевченка на факультет образотворчого мистецтва. Третя – і остання. Всі його намагання стати професійним художником закінчилися в мить, коли він в черговий раз провалив іспит.

Але ж він ще з дитинства добре малював. Перший, справді чогось вартий пейзаж, зобразив старими радянськими фарбами років у десять: глибокий, лимонно-жовтий степ, м'які, похилі пагорби, немов придавлені один до одного, тяглися до горизонту. А вдалечині захід сонця червоними плямами підпалював темну піраміду терикону.

Це був незвичайний малюнок. Антон, як і всі діти, бавився, гуляв, не слухався. І засадити його за стіл було справою непростою. Але коли починав малювати, то не міг зупинитися, поки не закінчить. Батько тоді подивився на картину, потім на худенького кучерявого Антона, який сумирно сидів за столом і креслив наступний малюнок, і просто мовчав. Але в цьому довгому мовчанні наче сконцентрувалися всі нездійснені надії батька. Він погладив голівку Антона і мовив: «Ти – такий як я».

Минуло двадцять років, а Антон пам'ятав ці слова, немов вони були сказані вчора. Правда, глибокий сенс цієї короткої батьківської фрази він зрозумів набагато пізніше.

– Тату, тату, а сього ти мовсис? – слова маленької Діани повернули задуманого Антона до дійсності. Кивнувши головою, він, наче цигарковий попіл, постарався струснути із себе думки.

– Доню, тато думає, це іноді корисно, – посміхнувся він.

У цю мить увійшла Любка, дружина Антона. Повна жінка з пропитим обличчям, не сказавши ні слова, забрала доньку і віднесла її до іншої кімнати, зачинивши за собою двері. П'ятий день вони не розмовляли. Хоча – хто зна, чи п'ятий?

Все почалося з його першого вступу до вузу. Тоді вони ще зустрічалися, разом блукали корчмами, і якимось Антоном, в уже піддатому стані, розповів Любці свою історію: з дитинства він мріяв стати художником, виставлятися в столичних галереях і заробляти на життя мистецтвом. Любка ледь не захлинулася пивом. Яке мистецтво? В шахту потрібно йти працювати! А як інакше в цьому місті заробляти собі на життя?

На це питання Антон тоді відповів не зміг, а даремно. Через два місяці після цієї розмови Люба завагітніла, а через чотири – вони одружилися. Він пам'ятав момент, коли вони стояли в однопверховій будівлі селищної ради Кленовий. У молодій сім'ї не було грошей, щоб розписатися в міському РАГСі: там потрібно було заплатити 200 гривень, а в селищній раді це задоволення коштувало лише 80 копійок. Голова сільради – огрядна тітка в довгій

Kapitola 2

Představitelé Luhanské městské rady požadují dekriminalizaci aktivistů, kteří obsadili SBU. „Je nezbytné, aby byl ruskému jazyku co nejdříve na legislativní úrovni přiznán status druhého státního jazyka a tento konflikt jednou provždy skončil. Jsme jednotný lid a úmyslné vyostření jazykové otázky nás nemůže rozdělit. Nejdůležitější je, aby nedošlo ke krveproliti,“ sdělují představitelé městské rady. Zároveň počítají s tím, že obyvatelé Luhanska jsou proti jakýmkoliv projevům radikalismu a extremismu, ani by je neobhajovali dobrými úmysly. Jsou ale unavení neustálými otřesy, touží po stabilitě, chtějí mít jistotu zítřka a osobní bezpečnosti sebe i svých blízkých.

webové stránky ukrajinských novin Podrobnosti, 11. 4. 2014

Sotva Anton vpadvečer překročil práh svého domu, hned si uvědomil, že si zapomněl koupit cigarety. Nespokojeně si povzdechl a chystal se zpátky ke stánku, když mu najednou naproti vyběhla mladší dcera Diana. Antonova tvář se bezděčně rozzářila úsměvem. Natáhla k tátovi ruce a ten ji zvedl jako hračku. Ta ale vyrostla!

Od jejího narození uplynuly tři roky. V den, kdy Diana přišla na svět, se Anton vrátil z Luhanska doslova vysušený – jako by z šedesáti procent vody v jeho těle zůstalo jen deset. Byl to jeho třetí pokus dostat se na Luhanskou národní univerzitu T. Ševčenka, na fakultu výtvarného umění. Třetí a poslední. Všechny jeho pokusy stát se profesionálním umělcem skončily tak, že neudělal zkoušku.

A to přitom už jako dítě krásně maloval. První krajinu, která skutečně stála za pozornost, namaloval starými sovětskými barvami v deseti letech: hluboká, citronově žlutá step a mírně se svažující kopce, namačkané jeden na druhý, se táhly k obzoru. A rudé skvrny západu slunce v dáli podpalovaly temnou haldu připomínající pyramidu.

Byl to neobyčejný výkres. Stejně jako všechny děti, i Anton skotačil, proháněl se po venku a neposlouchal. Posadit ho ke stolu nebylo jednoduché. Ale když začal malovat, nepřestal, dokud nebylo hotovo.

Otec tehdy pohlédl na výkres, potom na vyhublého, kudrnatého Anтона, který tiše seděl za stolem a načrtával si další obrázek, a mlčel. Ale v tom mlčení jako by se zhustily všechny jeho nesplněné touhy. Pohládl Anтона po hlavě a řekl: „Jsi jako já.“ Uplynulo dvacet let a Anton si ta slova vybavil, jako by je slyšel včera. Ačkoli je pravda, že hlubší smysl této krátké otcovské fráze pochopil až mnohem později.

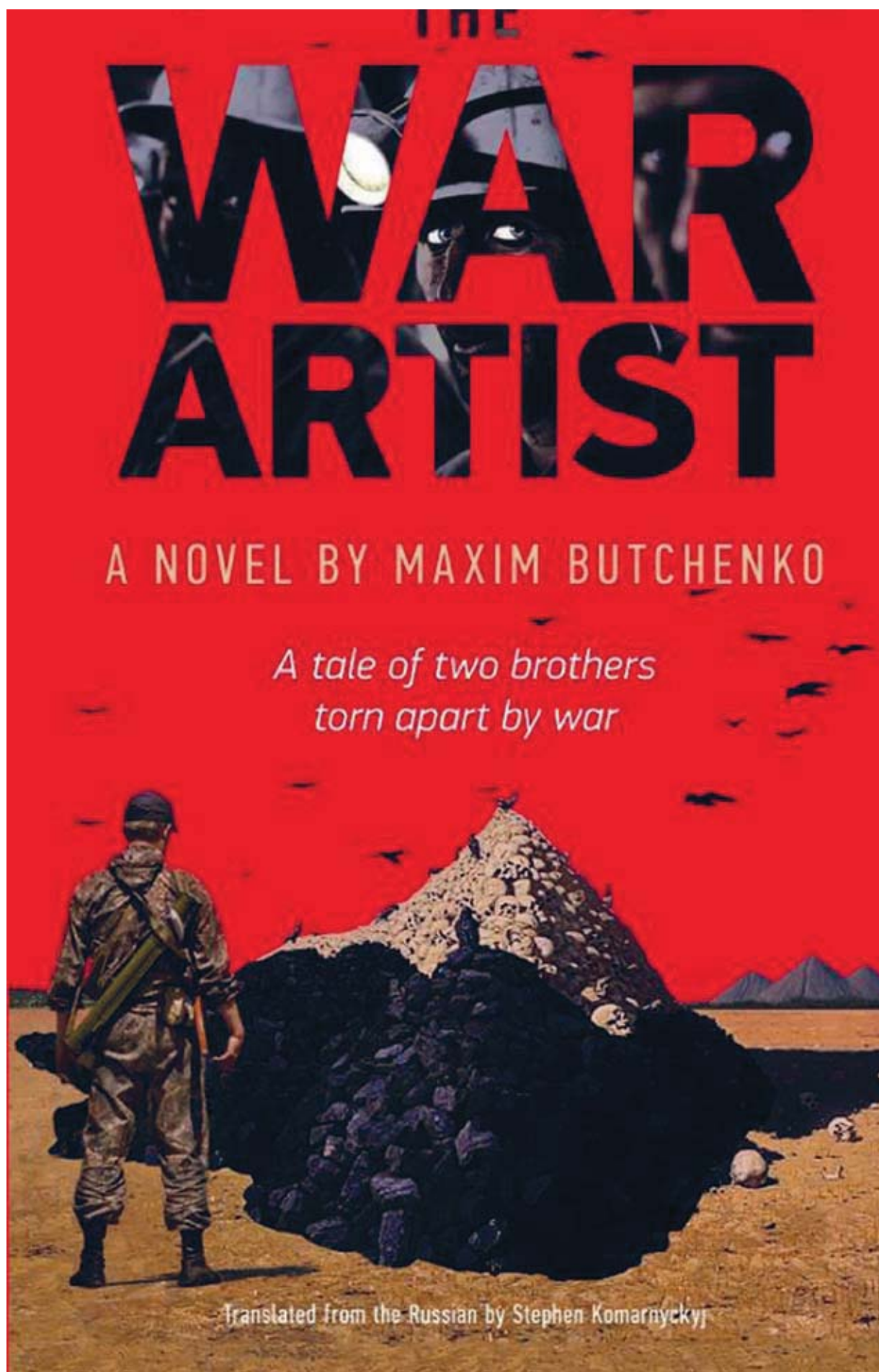
„Tati, tati, ploč nic nežikáš?“ Slova malické Diany vrátila zadumaného Anтона do reality. Zatřásl hlavou, jako by se chtěl té myšlenky zbavit, stejně jako popelu z cigarety.

„Víš, holčičko, tatínek si myslí, že je to tak někdy lepší,“ ušklíbl se. V tu chvíli vstoupila Antonova manželka Ljubka. Plnoštíhlá žena se ztrhanou tváří neřekla ani slovo, sebrala dceru, kterou odnesla do druhého pokoje, a zavřela za sebou dveře. Už pátý den spolu nemluvili. I když – opravdu teprve pátý?

Všechno začalo, když poprvé nastoupil na univerzitu. Tehdy se scházeli, chodili spolu do barů a jednou, když už měl Anton trochu upito, řekl Ljubce svůj příběh: od dětství snil o tom, že se stane umělcem, bude vystavovat ve známých galeriích a žít se uměním. Ljubka, která se zrovna napila piva, div nevyprskla. Jaké umění? Každý přece musí jít pracovat do dolu! Jak jinak by se dalo v tomhle městě užít?

Na tuto otázku tenkrát Anton neuměl odpovědět a stejně by to bylo zbytečné. Dva měsíce po tomto rozhovoru Ljuba otěhotněla a za čtyři měsíce už byli svoji. Vzpomíná si na chvíli, kdy stáli v patrové budově obecní rady městské části Klenovj. Mladý pár neměl peníze na to, aby obřad proběhl na místní radnici. Museli by zaplatit 200 hřiven, kdežto na obecní radě je tato radost vyšla všeho všudy na 80 kopějek. Předsedkyně rady, statná žena v dlouhých, světlých šatech zdobených uvadlými hadrovými

світлі сукні зі зів'ялими ганчірковими червоними трояндочками – урочисто, з надривом, наче шкодуючи про дні своєї молодості, оголосила їх чоловіком і дружиною. А потім натиснула кнопку магнітофона, і пролунав – ні, бахнув – марш Мендельсона. Молоді злякано дивилися то на голову, то на її зачіску, яка здіймалася, наче дев'ятий вал. Три людини в одній кімнаті – ось і вся урочистість. А потім був сімейний «вечір»: в приватному будинку тещі зібралися батьки, сестри і дядьки. Антон сидів за головним місцем столу, обіймаючи ту досить широку частину тіла Люби, яку у інших жінок називають талією. Гуркотіла музика 90-х, різноманітні салати підстрибували в ритмі сто двадцять ударів в хвилину, порожні пляшки вишикувалися, як відстріляні гільзи, а рідна сестра нареченої стріляла очима женихові. Мама Антона, сидячи в кріслі, сумно споглядала, як її син раз по раз підливає собі і новоспеченій дружині.

Рідний брат нареченого Сергій топтався біля входу в кімнату і троху огидно споглядав на гостей. Те, що вони брати, візуально ніяк не було помітно – Антон високий і кучерявий, з грубими, троху незграбними рисами обличчя, а Сергій – середнього зросту з м'якими лініями обличчя і «гусячим» носом. Різниця між ними – п'ять років, але було таке враження, що часовий розрив досягав майже п'ятдесяти.

В дитинстві у дворі, де вони жили, нерідко затівались бійки – або між собою, або із хлопцями із сусіднього двору. Сергій поглядав за своїм братом, але мало коли намагався зрозуміти його дитяче життя, навпаки, часто захищав не Антона, а сусіда Женю, який жив поруч, на майданчику. Чому так? На це питання він майже ніколи не шукав відповіді, і навіть не ставив його собі – просто вчиняв так.

Між братами завжди простягалася лінія відчуженості. Родинна близькість мала неусвідомлений характер, немов їм хтось нав'язав це почуття, і воно не було народжене в глибинах душі. Тривалий час ця братська несхожість непомітно розводила їх у протилежні сторони.

Йому навіть важко було згадати спільні ігри на вулиці. Одного разу вони вдома бризкали з пляшок водою один в одного, вся квартира була в калюжах і плямах води. Мама вийшла до крамниці, а коли повернулася – зойкнула. Схопила ременя і побігла за Сергієм.

– Це не я придумав, – кричав він матері. – Я не винен, – продовжував виправдовуватися Сергій із ванної, де він сховався і закрився. – це Антон почав!

– Відкрий, я тобі дам Антон, ти старший, своя голова має бути плечам, – тарабанила у двері мама. А в цей час молодший ховався під диваном в спальній кімнаті.

Так і на весіллі – два брати перебували в різних кутках кімнати. Святування було в самому розпалі.

Гості топтали підлогу під чергову пісню про нещасливе кохання, а сусідська кішка Туся обережно прогулювалася порожніми стільцями, намагаючись стягнути зі столу брудною лапою шматочок щастя.

Перший день нової сім'ї почався під акомпанемент глухого, але потужного сопіння молодої дружини. Антон прокинувся і схопився за голову: її буквально розрізав на частини пронизливий біль. Більшу частину ліжка займало важке тіло новоспеченої дружини. Антон подивився на всі боки. У кутку лежали подарунки: яскраво-червоно-синій столовий сервіз, пара ковдр, картина, яка зобразила напівголену худу дівчину на тлі єгипетських пірамід, набір китайських ножів і купа квітів, зірваних, мабуть, на сусідському городі.

Півдня подружжя провалялося в ліжку, а під вечір вирішило прогулятися вулицею. Любка ледь-ледь натягала на великі свої плечі квітчасту сукню. Вона стояла біля дзеркала, відокремлена від нього частокором із дешевої косметики, лаку з кривавими патьоками на флаконі і недопитої пляшки шампанського, яку вона ще вчора притягла з банкету. Все б нічого, але плаття обтягло її важкий бюст, а далі м'ялося і ніяк не бажало опускатися. Любка замугикала. Її голі пухкі стегна безсило тремтіли від нетерпіння,

рůžičkami červené barvy, je slavnostně a s vypětím, jako by sama litovala, že její mládí už je nenávratně pryč, prohlásila za muže a ženu. Potom zmáčkla tlačítko na magnetofonu a ozval se, ne, spíš zařval, Mendelssohnův Svatební pochod. Novomanželé vyděšeně pohlédli na předsedkyni a na její účes, který připomínal zlověstně se vzdouvající devátou vlnu. Tři lidé v jedné místnosti, a to byla celá ta sláva. A potom přišel na řadu rodinný „večirek“: v domě ženichovy tchyně se sešli rodiče, sestry a strýcové. Anton seděl v čele stolu a objímal tu masivní část Ljubina těla, které se u ostatních žen říká pas. Burácela hudba devadesátých let, všemožné pokrmy poskakovaly na stole v rytmu sto dvacet úderů za minutu, prázdné lahve se fadily jedna za druhou jako vystřílené nábojnice a nevěstina sestra zvědavě pokukovala po novomanželech. Antonova matka seděla v křesle a smutně přihlížela, jak její syn každou chvíli dolévá sobě i své novopečené manželce.

Ženichův bratr Sergej postával u vchodu do místnosti a s nepatrným opovržením si prohlížel hosty. To, že jsou bratři, nebylo na první pohled vůbec patrné: Anton je vysoký a kudrnatý, s drsnými, ostře řezanými rysy, kdežto Sergej je středního vzrůstu s jemně tvarovaným obličejem a rovným nosem. Jsou od sebe vzdáleni pět let, ale někdy by se mohlo zdát, že časová propast mezi nimi dosahuje téměř padesáti let. Když byli malí, často se prali – buď mezi sebou, nebo s dětmi ze sousedství. Sergej na svého bratra dohlížel, ale málokdy byl schopen proniknout do jeho dětské duše, a často naopak docházelo k tomu, že se nezastával Antona, ale souseda Ženi, který bydlel opodál. Ale proč? Na tuto otázku asi nikdy nehledal odpověď a snad si ji ani nepokládal.

Prostě to tak bylo.

Bratři nikdy nepřekonalí bariéru odcizení, která mezi nimi stála. Jejich příbuznost se jevila jako omyl, jako by jim ji někdo vnutil, ale ona v jejich duších nikdy doopravdy nezakořenila. Rozdílnost oba bratry dlouhou dobu nenápadně unášela opačnými směry. Dokonce si ani nebyl schopen vybavit, že by si spolu někdy venku hráli. Jednou po sobě doma cákali vodu z lahví, až vytopili celý byt. Matka byla zrovna v obchodě, a když se vrátila, zalapala po dechu. Popadla pásek a vyrazila za Sergejem.

„To nebyl můj nápad!“ křičel na matku. „Já za to nemůžu,“ nepřestával řvát Sergej, který se zamkl v koupelně. „Anton si začal.“

„Otevři ty dveře, já ti dám Anton! Ty jsi starší, máš snad svoji hlavu,“ bušila na dveře máma. Mezitím se mladší bratr schovával v ložnici pod divanem.

A stejně tak i na svatbě byl každý z bratrů v jiném rohu místnosti. Oslava byla v plném proudu. Hosté podupávali v rytmu další písně o nešťastné lásce a sousedova kočka Tusja se opatrně procházela po prázdných židlích a zabláčenou tlapkou se pokoušela stáhnout si pro sebe ze stolu kousíček štěstí.

První den novomanželů začal za doprovodu nezřetelného, zato mohutného funění mladé ženy. Sotva se Anton probral, chytil se za hlavu. Div se mu pronikavou bolestí nerozskočila. Větší část postele zaujímaloby robustní tělo jeho novopečené chotě. Anton se rozhlédl kolem. V koutě se povalovaly dary: zářivě červenomodrý jídelní servis, dvě peřiny, obraz zachycující polonahou štíhlou dívkou s egyptskými pyramidami v pozadí, sada čínských nožů a hromada kytek, očividně natrhaných na sousedově zahradě. Dopoledne strávili novomanželé v posteli a k večeru se rozhodli, že se projdou venku. Ljubka si s námahou přetáhla přes svá mohutná ramena květované šaty. Stála u zrcadla, od kterého ji oddělovala palísáda levných kosmetických přípravků, lak na nehty v lahvičce umazané od rudých šmouh a nedopitá lahev šampaňského, kterou si dotáhla včera z hostiny. Všechno by bylo v pořádku, až na to, že když šaty obepnuly její masivní poprsí, zasekly se a nešly přetáhnout dolů. Ljubka něco zamumlala. Její nahá kyprá stehna se bezmocně třásla netrpělivostí, rukama se snažila šaty stáhnout, ale látka se ne a ne poddat a sesunout

руками вона тягнула плаття вниз, але тканина вперто зупинилася, не дійшовши до талії. Антон лежав на розстеленому ліжку і дивився, з якою відчайдушною завзятістю намагається Любка надіти на себе цю красу.

Це видовище його бавило, він задоволено, без найменшої ознаки сексуального збудження дивився на напівголу жінку. А та наче робила символічний акт – намагалася влізти в розміри свого минулого, коли вона ще цілком стрункою ходила вулицею, а в слід за нею свистіли не надто тверезі підлітки. Нерівна боротьба тривала, плаття трималося на місці. Зрештою змучена жінка голосно вилаялася матом, сіла на ліжку і приречено зітхнула – плаття безсило повисло на широкій спітнілій спині, як прапор капітуляції в боротьбі за молодість.

Антон зітхнув і допоміг Любі зняти нещасливе плаття з голови.

Та вдячно подивилася на нього, і в її блакитних очах він побачив дивну суміш щирого горя, ніжності і образи. Такий погляд Антон бачив у неї лише кілька разів за все життя.

Виникла незручна пауза, життєвий цикл якої виявився надзвичайно невеликий – Люба відвернулася від чоловіка і тихо засопіла. Буквально через кілька секунд вона вже бурчала, що давно пора виходити. У ті дні вони жили на орендованій квартирі, на останньому поверсі дев'ятиповерхівки, а ліфт ще з середини 90-х не працював; щоб вийти на вулицю, потрібно протопати сходами неабиякі півкілометра.

Любка натягнула інше плаття – чорне в білий горошок. Плаття, за фасомом набагато ширше за попереднє, і більш схоже на портертий домашній халат, відразу покрило її тіло, як чохол горбату машину. Дружина Антона постояла перед дзеркалом, покрутила широким задом, оглянула себе зі спини і з жалем щільно стиснула пухкі губи – вона сама собі не подобалася. Потім зітхнула, але на цей раз її подих був більше схожий на глибокий, з глибини душі, стогін.

Ще хвилину покрутилася перед дзеркалом, нафарбувала губи густим шаром яскравою, наче кров, помадою і обдала себе дешевим дезодорантом, який хмарою вкрив її, всі речі в коридорі, і їдкий неприємний квітковий аромат долинув навіть до Антона, який сидів на стільці в кухні і курив.

– Я готова. Як я тобі? – сказала Люба і повернулася до чоловіка. Той оглянув її з ніг до голови – дружина виглядала набагато старшою за свої 24 роки, біля очей вже виднілися невластиві віку зморшки, просторе плаття не змогло повністю приховати повноту, а яскраво намальований макіяж тільки підкреслював її вікову втому. Але тоді Антон всього цього не помічав – він кохав Любу. – Ти гарна, мужики заздритимуть мені, – сказав чоловік і посміхнувся.

– А ти дивись пильно, щоб не відбили мене, – то чи серйозно, чи то жартома відповіла Люба, і теж легко посміхнулася.

Через годину вони йшли темною вулицею до бару «Дубок». Антон незграбно підтримував дружину за лікоть, адже він не звик до жіночої компанії. До неї у нього не було довготривалих любовних відносин, йому ніяк не вдавалося завести знайомство на вулиці. З Любою його познайомила Ірина, мама Антона, – та виявилася якоюсь далекою родичкою, а мати бачила, як син страждає без жіночої ласки, тож вирішила звести їх, запросила на день народження. До кінця життя Ірина шкодуватиме про свій вчинок і мучитиметься в безсиллі їх розлучити. Ця мука мала початок, але не мала кінця, і набагато пізніше Антон зрозуміє свою маму.

А тоді, під вечір, у барі традиційно багатолюдно. Відчувається запах шашлику, який готують тут же у дворі, на сценці співачка з пропитим хрипким голосом співає про те, як вона сяде в кабріолет і подається кудись світ за очі. Брязкає гітара, синтезатор підтримує ритм у 100 ударів в хвилину, а відвідувачі напідпитку трясуть пивними животами поміж століків і вдають, що танцюють. Антон сів із дружиною неподалік від проходу до вбиральні, яка, до речі, знаходилася на вулиці – це звичайний дерев'яний вигрібний туалет. Люба перекинулася на спинку стільця і з цікавістю спостерігала, як за сусіднім столиком двоє п'яних мужиків сперечаються про те, що роблять «помаранчеві» при владі. Очевидно, супереч-

к пасу. Антон лежав на розстеленій постелі і слідував, з якою зовулою упорністю се Лjubka сназі обліці.

Бавил се тоу подіваноу а с усмівем, без себеменшіо нáзнáку сексуáльного взрушені, полонáноу жéну позоровал. Было то, якo кдыбы провáдэла symbolický акт – всі sílou се покoушэла кмьстнат до rozměrů, které už byly dávnou minulostí, stejně jako doby, kdy se ještě jako dobře rostlá dívka procházela po ulici a hvízdali na ni podnapilí výrostci. Nerovný boj stále trval, ale šaty se ani nehuly. Nakonec vyčerpaná žena nahlas vulgárně zanáđávala, usedla na postel a rezignovaně si povzdechla – šaty jí bezmocně zůstaly viset na širokých, upocených zádech jako vlajka na znamení kapitulace v boji o mláďi.

Антон vzdychl a pomohl Ljubě stáhnout ty nešťastné šaty z hlavy. Vděčně se na něho podívala a on v jejich očích spatřil podivnou změň upřímného zářmutku, něhy a potupy. Tento pohled Антон viděl jen několikrát v životě.

Nastala chvíle trapného ticha, jejíž životnost byla neobyčejně krátká – Ljuba se od něho odvrátila a tiše zasupěla. Uplynulo jen několik málo vteřin a ona mručela, že už měli dávno vyrazit. Tou dobou žili v pronajatém bytě, v posledním patře devítipatrové budovy, kde výťah nefungoval od poloviny devadesátých let. Aby se člověk dostal ven, musel sejít schody v délce dobrého půl kilometru. Ljubka si oblékla jiné šaty, černé s bílými puntíky. Šaty mnohem širšího střihu, než byly ty předchozí, se spíše podobaly obnošenému domácímu úboru a rázem pokryly její tělo jako ochranná plachta obepínající auto. Antonova žena stála před zrcadlem, zakroutila svou širokou zadnici, prohlédla se ze zadu a nespokojeně sevřela své plně rty. Sama sobě se nelíbila. Potom si povzdechla, ale tentokrát se její vzdech spíše podobal skutečnému zasténání, které vycházelo až odkudsi z hloubi její duše.

Ještě chvíli se nakrucovala před zrcadlem, nalíčila si rty silnou vrstvou krvavě rudé rtěnky a zahalila se do oparu laciného deodorantu, který zachvátil celou chodbu a jehož dráždivá a nepříjemná květinová vůně dostihla dokonce i Antona, který seděl v kuchyni na židli a kouřil.

„Jsem hotová. Co si o tom myslíš?“ řekla Ljuba a otočila se na muže. Ten si ji prohlédl od hlavy až k patě: vypadala na mnohem víc než svých čtyřiařicet let. Kolem očí už se jí objevovaly typické stařecké vrásky, volně šaty jen stěží zakrývaly její obézní postavu a výrazný make-up jen podtrhoval to, jak je unavená životem. Ale tenkrát si Антон ničeho z toho nevšiml. Miloval ji.

„Jsi krásná, chlapi mi budou závidět,“ řekl a usmál se. „Tak měj oči na stopkách, aby ti mě neodludili,“ odpověděla trochu vážně, trochu v žertu Ljuba a i ona se lehce pousmála.

Za hodinu už si vykračovali temnou ulicí do baru Doubek. Антон ženu toporně přidržoval za loket, protože pořáď ještě nebyl na dámskou společnost zvyklý. Před Ljubou žádný dlouhodobý milostný poměr neměl a nedařilo se mu navázat známost jen tak na ulici. S Ljubkou ho seznámila jeho matka Irina. Ukázalo se, že je to jakási vzdálená příbuzná, a tak když matka viděla, jak její syn bez ženské lásky strádá, rozhodla se je dát dohromady a pozvala Ljubku na oslavu narozenin. Do konce života bude Irina svého činu litovat a sužovat se bezmocí, že už je nemůže rozdělit. Tohle trápení mělo začátek, ale nemělo konce a Антон svou matku pochopí až mnohem později.

Stejně jako obvykle, i tenkrát večer bylo v baru plno. Za vůně šašliku, linoucí se ze dvora podniku, zpívá na jevišti zpěvačka s vypitým, chraplavým hlasem o tom, jak nasedne do kabrioletu a někam odjede. Drnká kytara, syntežátor udržuje rytmus v tempu sto úderů za minutu a podnapilí návštěvníci třesou svými pivními pupky mezi stoly a tváří se, že tančují.

Антон а jeho žena се usadili nedaleko od průchodu k toaletě, která се mimochodem nachází venku – je to obyčejný, dřevěný suchý záchod. Ljubka се opřela о opěradlo židle а се zájmem pozorovala, jak се u sousedního stolu dva opilí chlapi háđají о tom, co dělají „oranžovi“ ve vláďě. Bylo patrně, že spor се táhne už hodně dlouho а že je přímo úměrný dvěma prázdným lahvim vína, které stály na stole.

ка тривала вже тривалий час, і була пропорційна двом порожнім пляшкам вина.

– Ну, хто ці «помаранчеві»? Западенці, вони ж як слід працювати не вміють, все до своїх польщ та німеччин. І що? Що вони для країни зробили? – один із товаришів по чарці махав рукою із запаленою цигаркою.

– Не кажи. Я ось бував в Прикарпатті – всі будиночки доглянуті, двори чисті, плюнути на землю соромно, їй-богу, – відповідав другий.

– Так, ти шо, за цих «бандерівців»? – раптом гримнув кулаком по столу його опонент так, що попів із сигарети злетів у повітря і акуратно, немов спеціально, опустився сірою хмарою в склянку з недопитим вином.

Виникла незручна пауза. Мужик із цигаркою глянув у чарку, пальцем спробував виловити попів, ясна річ, безуспішно. Повернув голову від столу, і, наче сплунув на підлогу, а потім залпом випив попелясто-винну суміш.

Другий із посмішкою спостерігав за невдахою приятелем, і обидва майже забули, про що говорили. Так би мирно і закінчилася пиятика двох друзів, якби не втрутилася Люба.

– Значить, твій друг все-таки не підтримує Донбас? – сказала голосно вона, так, що двоє товаришів по чарці одразу подивилися на неї.

Антон хотів сказати дружині, щоб не втручалася, але та навіть і вухом не повела.

– Ти ж розумієш, що він – зрадник? – сказала Любка і тицьнула пальцем у чоловіка, який бував у Прикарпатті.

В цей момент стихла чергова мелодія «патаму чта нізья бити на свете красівой такой» і приміщенням бару розплилася калюжею тиша. Мужик із цигаркою підозріло подивився то на Любку, то на свого товариша. Здавалося, що зараз виникне бійка, і незрозуміло кого будуть бити – чи то дружину Антона, то чи захисника «помаранчевих».

– Мужики, та жартує вона, не звертайте уваги, – мовив Антон, намагаючись розрядити обстановку.

– Чому я жартую? Ні, якраз я серйозна, нехай той тип відповідь за кого він – за наших чи за «бандерівців», – наполягала Любка. Її обличчя виражало зосередженість, немов для неї зараз вирішується питання надзвичайної важливості.

Мужик із цигаркою насупився. Другий трохи підвівся. Антон занервував. Атмосфера наелектризувалася.

– Так нехай скаже, як він думає, – не вгамовувалася Люба.

– Та вже замовкни, тобі що, важко помовчати? – обурився Антон, але конфлікт вже пізно було гасити.

– Я і «помовч»? – відгукнулася Люба, звернувши свою лють вже проти чоловіка, – той виродок нехай відповідь за свої слова. Антон знітився. Мужики вже забули про свою перепалку і переключилися на Любу.

– Люба, будь-ласка, будь тихо. Нехай люди самі розберуться, – Антон спробував вмовити дружину.

– Та пішов ти! Ти чого його вигороджуєш? Він зрадник! А ти, мурло, чого ти сидиш, розкапуєш... – закричала в сторону чоловіка Люба, але її останні слова поглинули звуки чергової пісні про розбиту любов.

– Замовляти щось будете? – у самий розпал скандалу до столика підійшла молоденька офіціантка в джинсах і у червоному светрику. Чоловік із цигаркою раптом посміхнувся, другий теж посміхнувся.

– Ну і телиця тобі попалася, вона тобі мізки ще не раз згвалтує, – сказав той глузливо і знову харкнув.

Приспів пісні про втрачену любов заглушив розлючені бурмотіння Люби і глузування сусідів по столику. Брязкання музики і прості, безглузді слова пісеньки поглинули ще щось, непомітне для оточуючих – щось глибоке, майже з надривом, важке у своїй зневірі... якийсь біль нерозуміння, смутного усвідомлення безвиході – все це одним видихом вилетіло з душі приголомшеного Антона.

„Co jsou vůbec zač ty oranžový?

Tihle prozápadní ani neuměj pořádně pracovat, stejně jako Poláci a Němci. A co? Co oni udělali pro svou zemi?“ šerموval jeden z kumpánů rukou, ve které držel zapálenou cigaretu.

„Ale houby. Vždyť já žil na západní Ukrajině, všechny baráky tam byly udržované, dvorky čisté, až by se člověk bál si odpívnout, na mou duši,“ odpověděl druhý.

„Co? To jako chceš říct, že seš s banderovcema?“ praštil jeho oponent pěsti do stolu takovou silou, až popel z cigarety vyletěl do vzduchu a jako naschvál se, podobný šedému mraku, snesl přímo do sklenice s nedopitým vínem.

Nastala trapná pauza. Muž

s cigaretou pohlédl do sklenice

a prstem se snažil vylovit popel, pochopitelně neúspěšně.

Odvrátil se od stolu, jako kdyby si chtěl odpívnout na zem, a potom na ex směs vína a popela vypil.

Druhý s úsměvem pozoroval svého kamaráda smolaře a oba by už zapomněli, o čem to mluvili. Takhle v poklidu by pitka obou přátel skončila, kdyby se do toho nepřimotala Ljuba.

„Takže tvůj kámoš teda nepodporuje Donbas?“ řekla tak nahlas, že k ní oba kumpáni okamžitě obrátili zrak.

Anton chtěl ženě říct, aby se do toho nemíchala, ale ta ho nevnímala.

„Copak ty nechápeš, že je to zrádce?“ podivila se Ljubka a prstem šfouchla do muže, který pobýval na západní Ukrajině.

V tu chvíli utichla další melodie o tom, „proč nemůže být na světě tak krásně“, a v baru se rozhostilo zlověstné ticho. Muž s cigaretou podezřívavě přešel očima z Ljubky na svého druha. Zdálo se, že se schyluje ke rvačce, kdy nebylo jasné, kdo to schytá – jestli Antonova žena, nebo obhájce „oranžových“.

„Chlapi, dělá si srandu, nevsímejte si jí,“ vysvětloval Anton a pokoušel se uvolnit napětí.

„Co bych si dělala randu? Myslim to úplně vážně, jen ať ten šmejď řekne, na čí straně je – na naší, nebo na straně banderovců?“ trvala na svém Ljubka.

Z její tváře sršelo odhodlání, jako by se projednávala záležitost pro ni mimořádného významu.

Muž s cigaretou se zamračil. Druhý se lehce nadzvedl.

Anton znervózněl. Atmosféra houstla.

„No jen ať řekne, jak to myslí,“ ne a ne se uklidnit Ljuba.

„Tak zmlkni, copak nemůžeš být zticha?“ rozhořčil se Anton, ale už bylo na záchranu pozdě.

„Já mám být zticha?“ vyštěkla Ljuba, která svůj vztek obrátila proti svému muži. „Ať to ten parchant vysvětlí.“

Anton poodstoupil. Muži už zapomněli, o čem se spolu předtím dohadovali, a svou pozornost obrátili na Ljubu.

„Ljubo, prosím tě, buď ticho. Nech je, ať si to vyřídí sami mezi sebou,“ snažil se Anton přemluvit manželku.

„Seru na tebe! Co se ho zastáváš? Je to zrádce! Ty zmetku jeden, jenom tady vysedáváš...“ zakřičela na adresu muže Ljuba, ale konec její věty zanikl v další písni o nešťastné lásce, která zrovna začala hrát. „Nějaké další přání?“ Když výstup vrcholil, přistoupila ke stolku mladičká servírka v džínách a červené blůzce.

Chlápek, už s cigaretou, se znenadání usmál a i ten druhý se usklíbl.

„Ta baba tě teda dostala, ta by byla schopná ti znásilnit mozek,“ usmál se a znovu si odpívl.

Refrén písně o nešťastné lásce přehlušil Ljubino rozeztlené zamumlání a posměšky hostů u sousedního stolu.

Обкладинка чеського видання «Художника війни»

Ольга Смольницька. Поетії.

Письменниця, українознавиця, перекладачка, літературний критик, журналістка Ольга Смольницька народилася у 1987 році у Сімферополі, нині проживає у Київській області. Лауреат численних літературних конкурсів та премій. Авторка понад півтори сотні наукових статей та восьми художніх книг, поетичних збірок «Ангел ночі», «Відшукаю мінливу комету» (обидві 2009), «Чорний метелик» (2010), «Мандрівник» (2011); книги телесценаріїв, есеїв, статей «У пошуках коріння» (2010), «Лілеї для Ніли» (2012, пам'яті Ніли Зборовської), електронної збірки поезій «Стиглий виноград» (2017). Публікувалась у Польщі, Бразилії, Німеччині, Словаччині. Поезії та телевізійні сценарії перекладались іспанською, німецькою, польською, португальською, російською мовами (перекладачі: Віра Вовк, Лідія Крюкова та ін.).

П'ять зірок (празька легенда)

(сонетина)

Пам'яті чеського святого Яна Непомуцького (XIV ст.)

Це янгол спеки вдалині
Торкнув мене крилом багряним –
І все повилося туманом,
Все мов ілюзія мені.

О, змилося серце в літні дні!
Що хочеш ти?.. Дух неблаганним
Стає – і містом легендарним
Веде у видива страшні.

...Ні, сповіді я таємниці
Вам не розкрию, о злочинці –
Несхитним буду і в кінці.

...П'ять руж врятують біснувату –
Тіка нечистий од розплати.
Це п'ять зірок в твоїм вінці...
19.07.2014, Київ

У вірші обіграно життє та іконографію св. Яна Непомуцького (Йоганна з Непомука), покровителя Чехії. Також використано легенди. За однією з версій, король Вацлав IV вимагав в Яна Непомуцького,

щоб той розкрив таємницю сповіді королеви, чийм духівником був. Той відмовився, і після тортур майбутнього святого скинули у Влтаву. Над водою виникло сяйво – п'ять зірок. Тому св. Ян зображується у п'ятизірковому вінці. Цьому святому присвячено багато легенд; один із сюжетів – перемога св. Яна над дияволом, заступництво за одержимих (у тому числі зафіксовано співчуття жінкам). Узагалі пам'ять про Яна Непомуцького була дуже популярною в чехів ще задовго до канонізації у 1729 році. Цікаво, що на сьогодні це – єдиний чеський святий, визнаний усією католицькою церквою (як альтернатива Яну Гусу).

Кольє «Драconi» (Реліквія рудольфінської Праги): Дракончик у діамантовому яйці

Краси в натхненні – вірите – нема:
Це кров і жовч, це флегма й моровиця,
Запалених очей біль, що сльозиться... –
Але чому вогонь мене пройма?

Ось колба – тонко видута тюрма
Для чоловічка, що у склі здійсниться.
А ось дракончик чеський золотиться –
Життя у діаманті, не п'їтма.

Яйце рожеве з-поміж всіх колекцій –
Цю таїну для алхімічних лекцій
Не бачили ще в жодному із міст.

Змій одержимість зцілить якнайліпше...
І знов дракон кусає власний хвіст
(Цей символ ви відкриєте пізніше...)
19.07.2014, Київ

Кольє «Драconi» – легендарна реліквія з видатної колекції імператора Рудольфа II Габсбурга (1552-1612). У діамантовому яйці – ще не народжений золотий дракончик. Яйце тримає дорослий дракон (символ влади). Дракон (змій), який кусає власний хвіст, – Уроборос (К. Г. Юнг). Символ, відомий слов'янам. Рудольф II – імператор Священної Римської імперії, «найдивніший з Габсбургів», «чародій на троні». Сьогодні – один із символів Праги. Народився у Відні, виховувався в Іспанії в свого дядька Філіпа II, але обожнював Прагу, де провів більшість життя. Тому всіляко розвивав улюблене місто, яке стали називати рудольфінською

Прагою і феноменом. Не будучи чехом, імператор розвивав саме національний колорит міста, знав і чеську мову. Ця непересічна особистість була суперечливою. Освічений, різнобічний, за типом представник Відродження, Рудольф II мав багато гарних рис, але у нього стала розвиватися психічна хвороба (чому сприяло оточення). Зокрема, імператору здавалося, що він одержимий дияволом. Урешті-решт, через провальну політику Рудольф II був скинутий з престолу. За власним заповітом, похований у Празі. Як казав сам колишній імператор, це місто його не оцінило. Серед численних захоплень Рудольфа II була алхімія, за що імператора називали «германським Гермесом Трисмергістом».

ГОЛЕМ

Голем – остання людина.
У червоно-чорних скельцях
Празьких вітражів –
Зім'ята жменя.
Повітря старим вином тече в глину.
А я забуваю дати тобі наказ,
Тобі – останній людині,
Яка не хоче душі,
Яка не розуміє своїх почуттів.
Дивлюся на тебе крізь вітраж,
Який – кажановими крилами,
Спалахами тріпоче.
Землю – землі, прах – праху.
Стираю тобі з чола життя,
Бо чомусь – раптово! –
Стало шкода чеха – священика Тадеуша,
Вбитого тобою.
Він помилявся –
Як ми всі.

29.05.2010, Сімферополь

Пороги – культурно-політичний часопис для українців у Чеській Республіці. Виходить 12 разів на рік. Спеціальний літературний випуск. № 2/2018, рік XXVI. Підписано до друку 29 березня 2018 року. Ел. пошта: porohy@seznam.cz. Інтернет-адреса: www.ukrajinci.cz/ua/casopys-porohy/, реєстрація: МК ЧР/7044. Номер готували: Богдан Райчинець, Олександр Стукало, Марія Іляшенко, Олександр Гаврош, Олег Павлів, Олекса Лівінський. Використовуються повідомлення інформагентств та ілюстрації з відкритих джерел. Художнє оформлення та верстка: Тереза Меленова. За достовірність викладених фактів відповідає автор статті. Редакція має право скорочувати матеріали і виправляти мову, не поділяти поглядів автора. Рукописи не повертаються. Часопис друкується із фінансовою допомогою Міністерства культури ЧР. Видає: спільнота «Українська ініціатива в ЧР», ДНМ, Воцелова 3, 12000, Прага 2, ЧР; зареєстрована Міським судом у Празі, номер документа L 6121; контакт: uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz; тел.: +420221419821; ід. номер: 60448296. Розрахунковий рахунок: 1925774379/0800. **Porohy** – kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice. Vychází 12-krát ročně. Název je odvozen od ukrajinského «porih» – říční práh. Speciální literární vydání časopisu. Č. 2/2018, ročník XXVI. Uzávěrka: 29. března 2018. E-mail: porohy@seznam.cz, web: www.ukrajinci.cz/cs/casopis-porohy/, registrační číslo: MK ČR/7044. Číslo připravili: Bohdan Rajčinec, Oleksandr Stukalo, Marie Iľašenko, Oleksandr Havroš, Oleh Pavliv, Oleksa Livinsky. Používáme zprávy informačních agentur a ilustrace z otevřených zdrojů. Grafika: Tereza Melenová, www.gd3.cz. Časopis vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR. Vydává: spolek Ukrajinská Inicijativa v ČR, sp. zn. L 6121 vedená u Městského soudu v Praze, adresa: DNM, Vocelova 3, 12000, Praha 2, ČR. uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz. Tel.: +420221419821. IČO: 60448296, číslo účtu: 1925774379/0800.

Protect Company

Приєднуйся до нас і станьте частиною успішної команди

Protect Company:

- застосовує нові технологічні процеси наших іноземних співробітників з досвідом світового класу
- охороняє інвестиції
- професійний трейдер
- надає клієнтам повну інформацію про фінансові продукти та послуги, на основі яких клієнт може прийняти правильне рішення та вибрати відповідний інвестиційний продукт

Protect Company – іноземна компанія, яка працює у всьому світі і розширює свій бізнес. Пропонуємо надзвичайну кар'єру. Прийдіть до нас і, можливо, ми виберемо Вас до нашої професійної команди. Хочете заробити надстандартні гроші? Зв'яжіться з нами.

Трейдер на біржі – Прага

Що Вас чекає:

- спілкування з існуючими та потенційними клієнтами в Україні
- щоденні евіденції та здійснення запитів клієнтів
- презентації продукції компанії
- робота з базою даних, управління клієнтською програмою компанії

Що ми очікуємо:

- повну середню освіту
- добрі комунікативні навички
- володіння українською мовою
- бажання надалі удосконалюватись та розвиватись
- вміння працювати самостійно

Що ми пропонуємо:

- високий фікс – 20 000 – 30 000 кр, необмежені комісійні від бізнесу та щомісячні бонуси
- приємний та молодий колектив
- тренінги в рамках робочого дня
- приємне та сучасне середовище в центрі Праги
- бібліотека з професійною літературою та досвідчені колеги
- здобуття нових знань про ринок
- можливість кар'єрного старту, швидкого зростання та розвитку
- безлімітні дзвінки, робочий автотомбиль, Multisport karta, професійні семінари та тренінги, стажування за кордоном, відпустки, вигідна робоча гіпотeka та інше.

info@protectcompany.cz
tel: 277005983
www.protectcompany.cz

Mezinárodní autobusová doprava

SVD TRANS

МІЖНАРОДНІ АВТОБУСНІ РЕЙСИ МІЖ ЧЕХІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ

**Київ-
Плзень**

Київ - Житомир - Рівне - Львів -
Краків - Острава - Оломоуц - Брно -
Прага - Плзень

**Трускавець-
Плзень**

Трускавець-Дрогобич-Стрий-
Львів-Краків-Острава-Оломоуц-
Брно-Прага-Плзень

**Черкаси-
Плзень**

Черкаси - Київ - Житомир - Рівне - Львів - Краків -
Катовіце - Вроцлав - Легніца - Ліберець -
Млада-Болеслав - Прага - Плзень

БРОНЮЙТЕ ТА КУПУЙТЕ КВИТКИ:

**Křižikova 345/4, Praha 8 - Karlín
Автовокзал Florenc, Hala 2, канс. 204**

+420775300611

+380987769934

svdtrans.com